

2
01

**IETEICOŠĀ
BIBLIOGRĀFISKĀ
LĪDZEKĻA
SASTĀDĪŠANA**

92-12.456

92-3
L 240

Z
01

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Bibliotēku zinātnes un bibliogrāfijas katedra

LATVIJAS VALSTS BIBLIOTĒKA
Zinātniskās metodikas un bibliogrāfijas nodaļa

IETEICOŠĀ BIBLIOGRĀFISKĀ LĪDZEKĻA
SASTĀDĪŠANA

Metodiska izstrādne
2. papildināts izdevums

Latvijas Valsts bibliotēka
Rīga 1990

01

le 820

0308011378

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

92-12.456

99

Sastādītāja B. Sporāne

© Latvijas Valsts bibliotēka, 1990

Saturs

1. Bibliogrāfisko līdzekļu tipi	3
2. Adresējums un mērķis	6
3. Ieteicošā bibliogrāfiskā līdzekļa sastādīšanas posmi	10
3.1. Bibliografēšanas sagatavošanas posms	10
3.2. Analītiskais bibliografēšanas posms	23
3.3. Sintezējošais bibliografēšanas posms	46
3.4. Bibliografēšanas noslēguma posms	65
4. Izmantojamā literatūra	73

1. BIBLIOGRĀFISKO LIDZEKĻU TIPI

Bibliotēku darbs tagad nav iedomājams bez ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšanas un izmantošanas. Ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu sabiedriski nozīmīgākā funkcija - labākās literatūras mērķtiecīga un aktīva propaganda, emocionāla iedarbība uz lasītāju. Kvalitātes priekšnoteikums - bibliogrāfa pedagogiskā un profesionālā meistarība. Tādēļ bibliogrāfiem un bibliotekāriem jāorientējas galvenajās bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšanas procesos un uzbūves principos. Savukārt izvēlēties pareizus darba paņēmienus var tikai tad, ja ir skaidrs priekšstats par pastāvošajiem bibliogrāfisko līdzekļu tiptiem.

Saskaņā ar valsts standartu 7.0-84 par bibliogrāfisko darbību izšķir trīs bibliogrāfisko līdzekļu tipus.

**Bibliogrāfiskais
rādītājs**

Bibliogrāfiskais rādītājs ir bibliogrāfisks līdzeklis ar sarežģītu struktūru, palīgrādītājiem, priekšvārdu, satura rādītāju u.c. Piem.

ērām, "Pa jaunrades ceļu: Ieteicošais bibliogr. rād." (R., 1986. - 128 lpp.),* "Sākums: Ko lasīt 1.klasē?: Anotētais bibliogr.rād. bērnu lasīšanas vad." (R., 1987. - 20 lpp.),

* Šis un visi turpmāk minētie bibliogrāfiskie līdzekļi ir
Latvijas Valsts bibliotēkas izdevumi.

"Krievijas vēstures lappuses: Anotēts lit.rād." (R., 1986. - 43 lpp.).

Bibliogrāfiskais saraksts

Bibliogrāfiskais saraksts ir bibliogrāfisks līdzeklis ar ļoti vienkāršu uzbūvi, bez sarežģīta dalījuma nodaļās un apakšnodaļās, bez palīgaparāta, turklāt sarakstā uzrādīto iespieddarbu skaits pa asti samērā neliels. Kā piemērus var minēt visus izdevumā "Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas ...gada ...ceturksnī" ievietotos bibliogrāfiskos sarakstus un dažādu masu pasākumu materiāliem pievienotos bibliogrāfiskos sarakstus izdevumā "Grāmatu - jaunatnei".

Bibliogrāfiskais apskats un pārrunas

Bibliogrāfiskais apskats un pārrunas ir saistīts stāstījums par iespieddarbiem. Tas var būt gan dzijas, gan prozas apskats, pārrunas par atsevišķām grāmatām, pārrunas par noteikta laika posma literatūru, par noteiktu tematu u.c. Bibliogrāfiskais apskats vai pārruna var būt plaša, ar sarežģītu struktūru, piemēram, izdevumi "Māžam dzīvā mātes balss" (R., 1978. - 26 lpp.), "Lai satiktos ar brīnumu" (R., 1984. - 48 lpp.), ar vienkāršu uzbūvi, piemēram, sēriju "Ko lasīt tālāk", "Tava pirmā grāmatiņa", "Aktuāla tēma!" izdevumā, pārrunas "Auklē mani, māmiņiņa" (R.,

1986. - 15 lpp.), "No mūklāja jāizkļūst" (R., 1986. - 17 lpp.).

Ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs (saraksts, apskats, pārruna) ir bibliogrāfiskais līdzeklis, kas iesaka iespieddarbus izglītība., pašizglītībai, audzināšanai un zināšanu propagandai.

2. ADRESĒJUMS UN MĒRĶIS

Efektīva ieteicošā bibliogrāfiskā līdzekļa izveidošanai bibliogrāfam precīzi jāizprot tā nozīme bibliotēkas bibliogrāfiskajā darbā, it īpaši lasīšanas organizēšanā. Līdzeklis izmantojams, lai atrastu sabiedriski nozīmīgu tekstu lasīšanai, lai izvēlētos labāko literatūru par šo tematu atbilstoši savām interesēm un vajadzībām, kā arī lai izplānotu noteiktu lasīšanas sistēmu.

Uzskaitīto prasību ievērošanai ir divi priekšnoteikumi, kas ietekmē visu bibliografēšanas metodiku, sastādot ieteicošo bibliogrāfisko līdzekli. Tie ir **adresējums** un **mērķis**.

Adresējums

Sabiedriski nozīmīgs, interesants temats bibliogrāfiskajā līdzeklī konkretizējas, ievērojot lasītāju īpatnības. Katram līdzeklī ir savs adresējums, kas izpaužas ne tikai izvēlēta temata pasniegšanā, bet arī iesakāmās literatūras raksturā, bibliografēšanas metodikā. Bibliogrāfam "jāredz" lasītāju kontingents, kam adresēts līdzeklis, viņu izglītības līmenis, sagatavotība, intereses.

Svarīgākie lasītāju - ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu patērētāju - tipi pēc sociāli demogrāfiskajām pazīmēm:

- jaunākā skolas vecuma bērni un pusaudži. Viņu lasīšana jāvirza tā, lai palīdzētu veidoties personības sabiedriskajam

un tikumiskajam pamatam;

- jaunieši. Viņu intereses un lasīšanas virzību nosaka galvenais jautājums - dzīves ceļa izvēle, jautājuma - "kādam būt, par ko kļūt?" risināšana. Jauniešiem raksturīga aktīva attieksme pret izlasīto, plašs interesējošo problēmu loks,

- pieaugušie lasītāji. Viņus raksturo galvenokārt praktiska pieeja literatūras izvēlē, vēsturisks skatījums, cēloņsakarību meklējumi, interese par dokumentālo materiālu. Ieteicošos bibliogrāfiskos līdzekļus izmanto atbilstoši profesionālām interesēm (dažādu kursu pasniedzēji un klausītāji, skolotāji, bibliotekāri, vecāki, dažādu nozaru vidējā posma speciālisti u.c.).

Tomēr, vadoties tikai pēc šīm vispārējām tipoloģiskajām pazīmēm, ieteicošais bibliogrāfiskais līdzeklis vēl precīzi neatbildīs lasītāju vajadzībām. Jāievēro katram lasītājam raksturīgais noteiktais sagatavotības līmenis. Tādēļ iepriekšminētajām pazīmēm jāpievieno divu būtiskāko sagatavotības līmeņu raksturojums:

- zems sagatavotības līmenis. Nav noteiktu lasīšanas interešu, maza aktivitāte, zema lasīšanas un bibliogrāfiskā kultūrā (literatūras izvēlē neizmanto informācijas avotus, neorientējas tajos). Literatūras izvēles diapazons šaurš (viens, divi temati), tās satura uztvere - fotogrāfiskā,

sižetiskā līmenī. Tie ir galvenokārt lasītāji ar nepilnu vidējo speciālo, dažkārt vidējo izglītību;

- augsts sagatavotības līmenis. Raksturīga dominējoša interese lasīšanas daudzpusība, bibliogrāfiskā izglītība. Zināšanas apgūst teorētiskā līmenī. Visbiežāk tie ir lasītāji ar augstāko un nepabeigtu augstāko izglītību.

Ieteicošie bibliogrāfiskie līdzekļi, kas adresēti plašam lasītāju lokam, orientēti uz vidēju sagatavotības līmeni. Tomēr arī šajos gadījumos parasti ievēro divus iepriekšminētos variantus. Bibliogrāfiskais līdzeklis uzrāda ne tikai pamatliteratūru, bet arī papildliteratūru temata padziļinātai apguvei.

Mērķis

Bibliogrāfa darbība, sastādot bibliogrāfisko līdzekli, vienmēr ir mērķtiecīga. Pirms sākt līdzekļa sastādīšanu, skaidri jāapzina mērķis - vai tas domāts pašizglībai sabiedriskajās un politehniskajās zinātnēs, estētiskajai audzināšanai, kvalifikācijas celšanai, mācībām vai pašizglībai visplašākajā nozīmē.

Līdzekļa mērķis atkarīgs no lasītāju adresējuma, tipoloģiskā raksturojuma.

Bērniem un pusaudžiem līdzekļa mērķis - organizēt viņu lasīšanu tā, lai palīdzētu izveidot izglītības pamatus, iemācītu izmantot gan daļlīteratūru, gan populārzinātnisko

literatūru; ieaudzināt prasmi pārdomāt lasīto, izprast un saskatīt grāmatā ne tikai fabulu, sižetu, galyeno varoni, bet arī tās jēgu, ideju.

Jauniešiem adresēto līdzekļu mērķis - pasaules uzskata, zināšanu sistēmas, tīkamisko un estētisko vērtību izpratnes veidošana, jo tas kopumā nepieciešams problēmas "par ko un kādam kļūt?" praktiskā risināšanā, aktīvas attieksmes pret apkārtējo pasauli stimulēšanā.

Pieaugušajiem lasītājiem adresētos bibliogrāfiskos līdzekļus veido, lai palīdzētu sistematiski apgūt subjektīvās un dabaszinātniskās domas sasniegumus, literatūras un mākslas vērtības, lai veicinātu vispusīgu personības garīgo attīstību, veidotu prasmi apgūtās zināšanas izmantot praktiskajā darbā.

Lasītājiem ar zemu sagatavotības līmeni par mērķi izvirzās lasīšanas interesešu veidošana, literatūras izvēles kultūras audzināšana.

Lasītājiem ar augstu sagatavotības līmeni adresētajos bibliogrāfiskajos līdzekļos galvenais mērķis - lasītāju interesešu tālāka paāzīlīrāšana, informācija par visu labāko, kas publicēts viņus interesējošos tematos.

Piemēram, darbs pie jauniešiem adresēta ieteicošā bibliogrāfiska līdzekļa "Noslēpamainās dabas parādības", kura mērķis - ieteikt interesantāko, labāko literatūru,

orientēt šajās parādībās un iespieddarbos par tām, veicināt aktīvu attieksmi pret apkārtējā dabu (visbiežāk tas notiek pārrunas, apskata veidā, lai jaunietim būtu vieglāk un interesantāk iepazīties ar piedāvāto literatūru), būtiski atšķirsies no tādas pašas tematikas rādītāja, kas adresēts lasītājiem ar priekšzināšanām, kas padziļināti interesējas par maz izpētītām parādībām atmosfērā, ūdenī un zemes dziļās (dabaszinātņu skolotājam mācību vielas un zināšanu papildināšanai).

3. IETEICOŠĀ BIBLIOGRĀFISKĀ LĪDZEKĻA SASTĀDĪŠANAS POSMI

Ieteicošās bibliografēšanas procesā izdalāmi četri posmi:

- sagatavošanas,
- analītiskais,
- sintezējošais,
- noslēguma.

3.1. Bibliografēšanas sagatavošanas posms

Tas ietver:

- temata izvēli,
- temata izpēti,
- projekta sastādīšanu,
- literatūras noskaidrošanu.

Temata
izvēle

Izvēloties bibliogrāfiskā līdzekļa tematu, bibliogrāfi vadās pēc šādiem nosacījumiem:

1. Tematam jābūt aktuālam, idejiski un sabiedriski nozīmīgam, jāatbilst zinātnes, tehnikas, ekonomikas, kultūras, izglītības svarīgākajiem attīstības uzdevumiem un virzieniem mūsu valstī. Šo atbilstību bibliogrāfs nosaka, vadoties pēc vispārcilvēciskiem, zinātniskuma, objektivitātes un demokrātiskuma principiem.

2. Tematam jāatbilst bibliotēkas uzdevumiem, profilam un iespējām, apkalpojamo lasītāju vajadzībām.

Lielās universālās bibliotēkas kā ieteicošās bibliogrāfijas centri parasti sastāda ieteicošos bibliogrāfiskos līdzekļus par plašiem kompleksiem tematiem, par jautājumiem, kas saistīti ar lieliem politiskiem notikumiem, jubilejām, ievērojamiem notikumiem iekšējā dzīvē un ārvalstīs, līdzekļus, kurus var izmantot arī tautas bibliotēkās, piemēram, "Dainu tēvam - 150" (R., 1985. - 38 lpp.).

Pilsētu CZB, rajonu C3 sastāda bibliogrāfiskos līdzekļus galvenokārt par novadu un tā ļaudīm, kā arī par citiem tematiem lasītāju lasīšanas organizēšanai. Piemēram, Saldus RCB sastādīts personālais bibliogrāfiskais rādītājs "Janis Rozentāls".

Tagad ļoti būtiski un aktuāli temati ir Latvijas Republikas juridiskais statuss, Latvijas Tautas frontes darbība, kultūras

nozīmības atjaunošana, ekoloģiskās, tautas tradīciju atpazīšanas, brīvā laika problēmas, jaunatnes apvienības, interešu klubi, cīņa pret AIDS, alkoholismu un narkomāniju. Tie visi ir aktuāli un sabiedriski nozīmīgi temati, pilnībā atbilst sabiedrības atveseļošanas, vispārvaldniecisko vērtību godā celšanas, kultūras, izglītības svarīgākajiem uzdevumiem mūsu valstī, gandrīz katras bibliotēkas profilam un iespējām (gan universālās zinātniskās bibliotēkas, gan RCB, gan arodbiedrību) un apkalpojamo lasītāju interesēm.

Temata
izpāte

Izvēlētajā bibliogrāfiskā līdzekļa temata izpātei ir divi galvenie aspekti:

1. Bibliogrāfam jānoskaidro problēmas (vai vairāku saskarīgu problēmu, kas attiecas uz izvēlēto tematu) būtība, lai precīzi tās atspoguļotu ar literatūras palīdzību, nepieļautu kļūdas un izlaidumus, izvairītos no nekvalificētiem vērtējumiem un ieteikumiem. Šajā nolūkā bibliogrāfam uzmanīgi jāiepazīstas ar tematam atbilstošu uzziņu literatūru, jaunāko mācību un metodisko literatūru, diskusiju materiāliem, pēdējiem zinātnieku atzinumiem.

2. Jānoskaidro temata bibliogrāfiskā nodrošinātība, t.i., jāiepazīstas ar bibliogrāfiskajiem līdzekļiem par to pašu vai saskarēs tematiem. Tas nepieciešams, lai ievērotu un izmantotu jau esošo pieredzi, savāktu materiālu, precīzi atrisinātu jautājumu par sastādīšanas mērķtiecību, izvairītos

no informācijas dublēšanas.

Vispirms jāizlasa, kas par izvēlēto tematu rakstīts enciklopēdijās (izmantojot informācijai rakstiem pievienotos bibliogrāfiskos sarakstus), rokasgrāmatās un citos skaidrojošos izdevumos, lai uzzinātu, par kādiem jautājumiem vākt literatūru. Nedrīkst aprobežoties ar to, ka paņem tikai dažas par tematu plauktā esošas grāmatas un uzrādā tās bibliogrāfiskajā līdzeklī. Šādā gadījumā bibliogrāfiskais darbs un tā rezultāts būs nekvalitatīvs, neefektīvs, nodarīs lielu ļaunumu ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu sistēmas prestižam.

Piemēram, ieteicošā bibliogrāfiskā rādītāja par K. Baronu sastādītāji vispirms iepazīnās ar viņa dzīvi un darbiem, materiāliem par Dainu tēva laikabiedriem un tā laika perioda problēmām. Šim nolūkam izlasīti:

Latviešu literatūras darbi-teksti (R., 1965. - 32.-33.lpp.), Latvijas padomju enciklopēdija (1.sēj. - 681.lpp), Boļšaja sovetskaja enciklopedija (3.sēi. - 15.lpp), Kratkaja literaturnaja enciklopedija (1.sēj. - 457.-458.steja), Egle K. Sastapšanās ar Krišjāni Baronu (Egle K. Atmiņas. - R., 1972. - 7.-14.lpp.), Pussare B. Krišjānis Barons (Literatūra 9.klasei. - R., 1983. - 72.-76.lpp.), Palielamdziesma: [Rakstu krāj.] (R., 1987. - 334.lpp.).

Sastādot līdzekli par ievērojamiem cilvēkiem, jāizmanto agrāk izdotie bibliogrāfiskie rādītāji par viņiem. Piemēram,

par brāļiem Kaudzītēm:

Brāļi Kaudzītes // Latviešu pirmspadomju literatūra: Bibliogr.rād. - R., 1980. - 68.-85., 642.-643.lpp.

Matīss un Reinis Kaudzīte // Latviešu literatūras klasiķi un LPSR Tautas rakstnieki un dzejnieki: Bibliogr.rād. - R., 1986. - 18.-19.lpp.

Visus iepriekšizdotos bibliogrāfiskos līdzekļus uzrāda sastādāmajā bibliogrāfiskajā rādītājā (sarakstā, apskatā).

Prospekta
sastādīšana

Kad temats pietiekami izpētīts un apstiprināts, jāizstrādā līdzekļa prospekts - pamatdokuments, kas reglamentē

visu turpmāko darbu. Prospektā jāietver:

1. Temata pamatojums (kāpēc izvēlēts tieši šis temats, temata būtība).
2. Līdzekļa ieceres formulējums (pamatideja).
3. Sabiedriskā pamatuzdevuma atšifrējums (vēsturiskais, sabiedriskais, praktiskais uzdevums).
4. Adresējuma un mērķa raksturojums. Piemēram:
 - propagandistiem un bibliotekāriem Tautas Frontes II kongresā aplūkotojumiem veltītās literatūras studēšanai un propagandai,
 - jauniešiem palīdzībai dzīves ceļa izvēlē,
 - plašam lasītāju lokam, kas vēlas iedziļināties latviešu

literatūras problēmās,

- bērnu lasīšanas vadītājiem darbam ar bērniem

u.tml.

Adresējumam un mērķim jābūt labi pārdomātam, jo no tā atkarīgs, kādu literatūru izvēlēties, kā to sagrupēt un sakārtot, kādas anotācijas veidot.

5. Prospektā precīzi jānosaka līdzekļa tipa un žanra īpatnības. Piemēram: pārruna par grāmatām, ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs, anotēts ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs, bibliogrāfiskais apskats.

6. Prospektā obligāti jānorāda izvēlētie konkrētie metodiskie pieņēmumi:

a) kvalitatīvie un ierobežojošie materiāla atlases kritēriji - gan satura, gan formālie. Piemēram, zinātniskā literatūra, kas iznākusi pēdējos 20 gados; populārzinātniskā literatūra, kas iznākusi pēdējos 5 gados, kuras tirāža nav mazāka par 10 000 eks.; daiļliteratūra - padomju autoru darbi latviešu un krievu valodā,

b) anotāciju vai citu satura atklāšanas paņēmieni raksturojums. Dažkārt prospektā parāda arī iecerēto anotāciju paraugu,

c) materiāla grupēšanas un kārtošanas paņēmieni. Parasti dod pilnu satura rādītāju, norādot, kāds būs kārtojums nodaļu

un apakšnodalu ietvaros.

7. Prospektā pamato iecerētos palīgrādītājus.

8. Uzskaita literatūras noskaidrošanas avotus.

Nobeigumā uzrāda sastādītāja (-ju) un redaktora uzvārdus, līdzekļa apjomu un nodošanas termiņu.

Prospektu apspriež bibliotēkas (nodaļas) kolektīvā, nosūta arī citām bibliotēkām ieskatam un priekšlikumiem.

ANOTĒTA IETEICOŠĀ BIBLIOGRĀFISKĀ RĀDĪTĀJA "MŪS VIENO DRAUDZĪBA"

prospekts

Jo gadu, jo plašāki kļūst Latvijas Republikas sakari ar pasaules valstīm. Mūsu republikas galvaspilsētu Rīgu vieno cieša draudzība ar brāļu pilsētām Vācijā (Rostoka, Brēmene), Polijā (Ščecina), Bulgārijā (Buse), Somijā (Pori) un Japānā (Kobe). Šājos kontaktos ļoti būtiska ir apmaiņa ar kultūras vērtībām un sasniegumiem, cilvēku un valstu tuvāka iepazīšana, pieredzes apgušana dažādās dzīves jomās, tautu draudzības veicināšana.

Iecerētajā bibliogrāfiskajā līdzeklī būs ietverti dokumenti, kas tuvāk iepazīstinās lasītājus ar sadraudzības pilsētu vēsturi, šodienu, notikumiem dažādu viesošanās laikā.

Adresējums. Plašam lasītāju lokam.

Mērķis. Iepazīstināt ar sadraudzības pilsētām, attiecību

vēsturi un šodienu.

Uzdevums. Cienas un draudzības attieksmes veicināšana pret citu tautu vēsturi, cilvēkiem, kultūru, šodienu, miera un kaimiņattiecību veicināšana.

Plānotā struktūra.

1. Oficiālie materiāli par sadarbību ar konkrētām valstīm
2. Rīga - Brāmene, Rostoka
3. Rīga - Kobe
4. Rīga - Pori
5. Rīga - Puse
6. Rīga - Ščecina

Katrā nodaļā (izņemot pirmo) būs uzrādīti dokumenti par valsti, kurā atrodas sadraudzības pilsēta, par pašu pilsētu, ceļojumu apraksti, vēsturiskā literatūra, ceļveži, fotoalbumi latviešu, krievu un sadraudzības pilsētas valodās. Dokumentiem tiks pievienotas paplašinātas uzziņu anotācijas.

Literatūras kārtojums nodaļu robežās - loģiski tematisks (vēsture, šodiena, ceļojumu apraksti, fotoalbumi), loģisko rubriku ietvaros - alfabētisks. Ja materiālu būs daudz, loģiskajām rubrikām tiks veidoti atbilstoši virsraksti.

Hronoloģiskās robežas. 1982.-1990.gadā izdotā literatūra.

Literatūras noskaidrošanas avoti.

Laikraksti: Neatkarīgā Cīņa, Latvijas Jaunatne, Tēvzemes

Vēstis, Rīgas Balss, Sovetskaja Latvija, Sovetskaja mologož,
Ekonomiķeskaja gazeta.

Žurnāli: Zvaigzne, Horizonts, Liesma, Avots, Ogoņok.

Latvijas Valsts bibliotēkas katalogi, kartotēkas, Latvijas
Preses Hronika, 1982-1990.

Paļigrādītāji. Līdzeklim būs pievienots personu
paļigrādītājs.

Ieteicošajam bibliogrāfiskajam rādītājam tiks sastādīti
"Metodiski padomi bibliotēkaram" par līdzekļa izmantošanas
iespējām.

Sastādītājs ...

Redaktors ...

Apjoms ...

Nodošanas termiņš ...

Literatūras
noskaidrošana

Bibliogrāfiskā līdzekļa efektivitāte
lielā mērā atkarīga no literatūras pa-
reizas noskaidrošanas. To bibliogrāfs

uzsāk vienlaikus ar temata izpēti un prospekta sastādīšanu,
lai savlaicīgi noprecizētu, vai izvēlētajam tematam,
adresējumam un mērķim ir atbilstoša literatūra.

Šī procesa galvenais uzdevums - maksimāli pilnīgi savākt
literatūru, kas pēc iepriekš noteiktiem kritērijiem
(sabiedriskais nozīmīgums, iecere, mērķis, adresējums)

atbilst tādēļ tematam. Bibliogrāfs veido darba kartotēku, kas ietver tematam atbilstošu dokumentu masīvu. Šī masīva analīze notiek nākamajā darba posmā.

Uzsākot literatūras noskaidrošanu, vispirms jānosaka avoti, kas jāizmanto, meklējot tēspieddarbus tēcerētajam tēteicošajam bibliogrāfiskajam rādītājam (sarakstam, apskatam):

1. Attiecīgā nodaļas sistematiskajā katalogā.
2. Sistematiskās, jaunumu un tematisko kartotēku atbilstošās nodaļas.
3. Katrā tē bibliogrāfiskie izdevumi (Latvijas Preses Hronika, Grāmata, Slovo).
4. Tematiskie bibliogrāfiskie tēseji, kuri uzrādīti bibliogrāfisko tēdzekļu kartotēkas attiecīgajā nodaļā.

20) Avotu skaitā ietilpst arī uzzīnu literatūra (enciklopēdijas, vakasgrāmatas), monogrāfijas, jo tajās ir blicēti bibliogrāfiskie saraksti vai atsauces par tēmatu. Pārlūkoti arī atbilstošās nozares jaunākie periodiskie izdevumi, jo tie kartotēkās neatspoguļojas.

Daudzus jaunos lasītājus intrresē piedzīvojumu literatūra, grāmatas ar spraigu, saistošu sīzetu. Lai ieinteresētu viņus lasīt labu, audzinošu literatūru un reizē se'mētū redzeslok . paplašināšanos, piemēram, tiesiskajos jautājumos, bibliogrāfs

var sastādīt ieteicošu bibliogrāfisku sarakstu (vai apskatu) par milicijas darbu, papildinot to ar daiļliteratūru. Tā kā šāds saraksts būs adresēts jauniešiem un tā mērķis - ieinteresēšana un redzesloka paplašināšana, jāizvēlas interesanta, populāra literatūra, neiekļaujot materiālus par dažādiem specifiskiem kriminālistikas un tiesību jautājumiem, monogrāfijas un zinātniskus pētījumus šajā nozarē. Visa ietvertā literatūra anotējama.

Literatūras noskaidrošanā izmantojamas:

1. Sistemātiskā kataloga nodaļas 34 Atsevišķu valstu Valsts un tiesības un 8 Daiļliteratūra.

2. Šīs pašas nodaļas jaunumu un sistemātiskajā rakstu kartotēkā.

3. 12 un 47 nodaļc Latvijas Preses Hronikā

12 Valsts un tiesības. Juridiskās zinātnes.

47 Daiļliteratūra. Folklorā.

4. Bibliogrāfisko līdzekļu analītiskās kartotēkas iedaļas

016:34 Bibliogrāfiskie līdzekļi valsts un tiesību

jautājumos

rubrikā "Valsts drošības un sabiedriskās kārtības sargāšana" konstatējam, ka izmantojami šādi bibliogrāfiskie līdzekļi:

Modrā sardzē: Ieteic.lit.rād. / LVB. - R.: LVB, 1977.

- 28 lpp.

Profesija - milicijas darbinieks: Anotēts bibliogr.saraksts

// Tiesību zinības - visiem: Metod.norād. un bibliogr.saraksti.
- R., 1984. - 32.-36.lpp.

Rubrikā "Valsts un tiesības":

Par cilvēku saukties - viegli, būt cilvēkam - grūti: Pārruna
par lit. / LVB. - R.: LVB, 1980. - 18 lpp.

Lai nebūtu konflikta ar likumu: [Bibliog.saraksts] //
Ko lasīt? - R., 1978. - 11.-14.lpp.

Uz apsūdzēto solu - pusaudzis: Pārruna par lit. / LVB.
- R.: LVB, 1979, - 22 lpp.

5. Periodiskie izdevumi: žurnāli: Horizonts, Zvaigzne,
Liesma, Avots, Čelovek i zakon; laikraksti: Neatkarīgā
Cīņa, Latvijas Jaunatne, Kaujas Postenī, Pravda, Sovetskaja
mologož, Komsomolskaja pravda, Sovetskaja kultura,
Literaturnaja gazeta.

Pilnīgi gatavu literatūras noskaidrošanas shēmu visiem
gadījumiem nav iespējams sastādīt, jo katrs temats prasa
atšķirīgu avotu izvēli.

Lai darbs būtu racionāls, bez attiecīgā jautājuma un
avotu vispusīgas apzināšanas bibliogrāfam jāorientējas
arī:

- izdevniecību profilos. Piemēram:

Liesma izdod literatūru par visām zinātņu nozarēm
(izņemot sabiedriski politisko, ražošanas un tehnisko) un

daiļliteratūru dažādas sagatavotības lasītājiem.

Avots - sabiedriski politisko, ražošanas un tehnisko literatūru.

Zināzne - zinātnisku literatūru augsti kvalificētiem zinātniekiem un speciālistiem, kā arī dažas populāras sērijas.

Zvaigzne - mācību un pedagogisko literatūru.

Politizdat - sabiedriski politisko literatūru dažādas sagatavotības lasītājiem.

Progress - aizrobežu autoru darbu tulkojumus.

Meklējot literatūru bibliogrāfiskajam ūdzeklīm, jāiepazīstas arī ar grāmatās ievietotajām anotācijām.

- periodisko izdevumu tematikā. Piemēram:

Horizonts - publicē populārus rakstus par sabiedriski politiskiem jautājumiem, vēsturi, ekonomiku, arī publicistisko prozu.

Liesma - populārus rakstus par jaunatnes problēmām, dažādiem sociāliem, mākslas, kultūras jautājumiem, sportu, interesantiem cilvēkiem, arī daiļliteratūru.

Avots - problēmrakstus par dažādām politiskās un kultūras dzīves problēmām, arī daiļliteratūru.

Čelovek i zakon - populārus rakstus par tiesiskiem jautājumiem, saistošus stāstus un romānus par milicijas darbu.

Līdzās jau uzskaitītajiem avotiem literatūras

noskaidrošanā izmantojami arī attiecīgajam tematam veltītie monogrāfiskie izdevumi, jo tekstā (atsaucēs) vai beigās (bibliogrāfiskajos sarakstos) dažkārt norādīta literatūra, kuru var iekļaut sastādāmajā bibliogrāfiskajā līdzeklī.

Visa noskaidrotā literatūra jāizraksta uz atsevišķām kartītēm (var izmantot no kataloga un kartotēkām izņemto nevajadzīgo kartīšu otru neaprakstīto pusi). Aprakstu precizē nākamajos darba posmos, de visu iepazīstot katru materiālu. Šī pirmkartotēka ir nākamo darba procesu pamats.

3.2. Anaīitiskais bibliografēšanas posms

Anaīitiskais posms ir pirmdokumentos ietvertās informācijas bibliogrāfiskā savēršana (svjortivāņiē). Mērķis - sagatavot materiālu nākamajam - sintezējošajam bibliografēšanas posmam.

Anaīitiskais posms ietver vairākas cieši saistītas un faktiski vienlaicīgas operācijas:

- dokumenta bibliogrāfiskā anaīize,
- bibliogrāfiskā aprakstīšana,
- anotēšana vai referēšana,
- indeksēšana un priekšmetošana,
- bibliogrāfisko ierakstu sastādīšana.

Anaīitiskais darba posms obligāti jāveic de visu. Nav pieļaujams iekļaut bibliogrāfiskajā līdzeklī tādu informāciju par iespieddarbiem, kura konstatēta tikai pēc avotu ziņām, citu personu izteikumiem vai bibliogrāfa atmiņas.

Dokumenta
bibliogrāfiskā
anaīize

Iespieddarba anaīize nepieciešama, lai precīzi noteiktu tā atbilstību iecerētajam ieteicošajam bibliogrāfiskajam līdzeklīm, vietu līdzekļa struktūrā, anotēšanas īpatnības,

bas, apraksta precizitāti. Anaīizes procesā noskaidro:

- autora idejisko pozīciju,
- pamattematu un blakustematus,
- iespieddarba logisko struktūru,
- tā sociālo (zinātnisko un kultūras) vērtību,
- tipa, žanra un stila īpatnības,
- mērķi un lasītāju adresējumu,
- poligrāfisko noformējumu, tā kvalitāti,
- nosaka iespieddarba atrašanas pazīmes,
- dod tā vispārējo vērtējumu, ņemot vērā sastādāmā bibliogrāfiskā līdzekļa ieceri, mērķi un adresējumu (nosaka atbilstību).

Piemēram:

Stankevičs A. Pēc pirmajiem cīruļiem: (Stāsts par J.Rozentāla dzīvi). - R.: Liesma, 1981. - 251 lpp., 16.lp.il.
- (Ievēroj.cilvēku dzīve).

- Autors stāsta par ievērojamo latviešu gleznotāju Jani Rozentālu. J.Rozentāls - mūsu tautas kultūras lepnums, laikmets mūsu mākslas vēsturē.

- J.Rozentāla dzīve, daiļrades raksturojums, arī privātā, intīmā dzīve. Citu latviešu mākslinieku un kultūras darbinieku pārdomas un atmiņas par viņu.

- Struktūra - kā cilvēka dzīve, šoreiz - J.Rozentāla dzīve - no šūpuļa līdz kapam.

- Autors veicis lielu pētniecisku darbu, lai savai paaudzei iespējami pilnīgāk, dziļāk atklātu personību, kuras nozīme tautas kultūras attīstībā paliek milzīga un nemainīga.

- Biogrāfiskais romāns, hronologisks izklāsta veids. Stāstīts no autora pozīcijām.

- Domāts plašam lasītāju lokam, lai iepazīstinātu ar ievērojamā mākslinieka dzīvi, darbiem, arī ar latviešu mākslas vēsturi.

- Jau pēc apvāka un vāka redzam, ka grāmata iznākusi sērijā "Ievērojamu cilvēku dzīve". Uz apvāka arī J.Rozentāla portrets. Noformējums kvalitatīvs.

- Izdevums meklējams sistemātiskā kataloga nodaļas "Māksla" rubrikā "Latviešu glezniecība" personu uzvārdu alfabētiskā secībā. Ja zināms autors, darbu var sameklēt alfabētiskajā katalogā.

- Plašs pētniecisks darbs, kas vispusīgi iepazīstina ar mākslinieka dzīvi, darbiem, iekšējo pasauli. Atbilst iecerētajam biobibliogrāfiskajam rādītājam "Janis Rozentāls".

Bibliogrāfiskais
apraksts

Bibliogrāfiskais apraksts sniedz visu nepieciešamo informāciju par iespieddarbu: uzrāda autoru, nosaukumu, izdevniecības ziņas, skaitlisko raksturojumu. Tā ir obligāta bibliogrāfiskā ieraksta sastāvdaļa. Piemēram:

Ziedonis I. Sākamgrāmata. - R.: Zvaigzne, 1985. - 158 lpp.: il.

Čakovskis A. Nepabeigtais portrets. - R.: Liesma, 1988. - 368 lpp. - (Polit.romāns).

Tomēr apraksts vien dažkārt nedod pilnīgu priekšstatu par iespieddarba saturu un raksturu. Piemēram:

Kliņģeru lietu negaidīsim / Pierakst. R.Kalniņš // Pad. Latv.Sieviete. - 1987. - Nr.7. - 4.-5.lpp.

Korbets Dž. Kumaonas cilvēkēdāji. - R.: Zinātne, 1970. - 218 lpp.: il. - (Apvārsnis).

Anotācijas

Tādos gadījumos bibliogrāfiskais apraksts papildināms ar anotāciju. Anotācija ir īss iespieddarba raksturojums pēc satura, dažkārt arī pēc adresējuma, formas un citām īpatnībām. Tā papildina bibliogrāfisko aprakstu, veidojot ierakstu. Piemēram:

Klingeru lietu negaidīsim: [Saruna ar LPSR N.b.s.m. Dz.Ritenbergu] / Pierakst. R.Kalniņš // Pad.Latv.Sieviete. - 1987. - Nr.7. - 4.-5-lpp.

Korbets Dž. Kumaonas cilvēkādāji: [Par tīgeru - cilvēkādāju medībām Indijas džungļos]. - R.: Zinātne, 1970. - 218 lpp.: il. - (Apvāršnis).

Anotācija var būt ļoti īsa kā minētajos piemēros. Tad to raksta kvadrātikavās tieši aiz darba nosaukuma. Anotācija var būt arī plašāka, ar iespieddarba saturu īsu, ieinteresējošu raksturojumu (ne pārstāstījumu!), ziņām par darba autoru, adresējumu. Šādu anotāciju veido ne tikai, lai iepazīstinātu ar iespieddarbu un precizētu tā saturu, bet arī lasītāja ieinteresēšanai, lasīšanas vadīšanai. Paplašināto anotāciju var visu rakstīt pirms vai pēc bibliogrāfiskā apraksta, dažkārt bibliogrāfisko aprakstu novieto anotācijas vidū. Ļoti plašas anotācijas, kuras līdzinās pārrūnai par grāmatu, veido iespieddarbiem, par kuriem vēlas lasītāju ieinteresēt, sniegt padziļinātu priekšstatu par ieteicamo grāmatu, pamudināt to noteikti izlasīt. Tās domātas galvenokārt jauniešiem, kā arī lasītājiem, kuriem nav sistemātisku lasīšanas iemaņu. Jauniešiem adresētie ieteicošie bibliogrāfiskie līdzekļi jāveido anotēti vai pārrunu (apskatu) veidā. Labus anotāciju veidošanas paraugus sniedz anotētais bibliogrāfiskais rādītājs "Kāpums māža garumā" (R., 1978. - 29 lpp.), pārruna "Lai

satiktos ar brīnumu" (R., 1984. - 48 lpp.).

Anotāciju apjoms, struktūra, saturs un mērķis var būt visdažādākie. Anotācijas daļa pēc divām pazīmēm:

- funkcionālā mērķa,
- anotējamo iespieddarbu raksturošanas paņēmiena.

Pēc funkcionālā mērķa anotācijas daļa uzziņu un ieteicošās anotācijas.

Uzziņu anotācija precizē neskaidru sacerējuma nosaukumu un (vai) uzziņu vajadzībām sniedz papildziņas (galvenokārt faktiskas) par autoru, kā arī dokumenta formu, saturu, žanru, nolūku u.c., ja tas nav fiksēts aprakstā (sk. piemērus 27.lpp.). Šīs uzziņu anotācijas precizē neskaidru sacerējumu nosaukumu, saturu.

Plašākas uzziņu anotācijas piemērs:

Tiem, kas fotoaparātu ņem rokās pirmo reizi un grib apgūt visvienkāršākās iemaņas fototehnikā, labs padomdevējs ir grāmata:

Чудновский И.Я. Фотография: рассказ для начинающих. - М.: Искусство, 1984. - 112 с., 8 л.ил. - (Массовая фотогр. б-ка).

Fotografēšana sākas ar fotoaparāta izvēli. Pirmajā nodaļā raksturota tā uzbūve un pastāstīts par dažādu marku aparātiem. Izraudzīties piemērotāko palīdzēs 2.tabula.

Nākamā nodaļa sniedz padomus fotofilmu un fotopapīra izvēlē.

Kad viss vajadzīgais sagādāts, var sākties pati fotografēšana. Jāpievērš uzmanība izraudzītā objekta apgaismojumam, kompozīcijas veidošanas pamatelementiem, kā arī ekspozīcijai, ko nosaka ar eksponometru vai pēc grāmatā ievietotajām tabulām. Sīkāk autors stāsta par arhitektāras pieminekļu, interjeru, ainavu, panorāmu, portretu un sporta epizožu uzņemšanu.

Kad filmas pēdējais kadrs izfotografēts, tad nepieciešama tā fotolaboratoriskā apstrāde. Grāmatā aprakstītas fotošķīdumu pagatavošanas receptes, kā arī pēdējais process - pozitīvu attēlu iegūšana un pavairošana.

Uzziņu anotācijām jābūt iespējami lakoniskām. Nav jāfiksē attieksme un kritika, bet jāprecizē apraksts. Visplašāk to izmanto vispārējos un zinātniskos bibliogrāfiskajos rādītājos. Ieteicošos līdzekļos uzziņu anotācijas lieto uzziņu, mācību un metodiskās literatūras, bibliogrāfisko līdzekļu, nolikumu, instrukciju un tamlīdzīgu iespieddarbu raksturošanai.

Ieteicošā anotācija raksturo un vērtē iespieddarbu, vadoties no tās lasītāju grupas vajadzībām, sagatavotības līmeņa, vecuma, interešu un citām īpatnībām, kurai līdzeklis

adresēts. Ieteicošajai anotācijai aktīvi jāpropagandē labākā literatūra, jāieinteresē, jāpiesaista uzmanība, jāpārlicina par nepieciešamību izlasīt ieteikto darbu, pie tam iedarbojoties ne tikai uz lasītāja logisko, bet arī emocionālo uztveri.

Ieteicošās anotācijas kvalitāti nosaka bibliogrāfa idejiskā pozīcija, erudīcija, reāzesloks, arī literārās dotības.

Ieteicošo anotāciju piemēri:

Atlantijas okeānā netālu no ASV piekrastes atrodas tā dēvētais Bermudu trijstūris, kas gadu gaitā ieguvis vairākus drūmus nosaukumus: Sātana trijstūris, Aizmirstības valstība, Nelaiimes jūra, Krēslas zona, arī Pazudušo kuģu osta. Šis zemeslodes rajons ir pazīstams ar daudzām mīklainām kuģu un lidmašīnu avārijām.

Arizonas universitātes bibliotēkas darbinieks Kuše uzņēmās savākt dokumentus un liecības par visiem nelaiimes gadījumiem, kas vairāk nekā simt gadu laikā norisinājušies šajā rajonā. Apkopojot visus materiālus, tapa grāmata

Kuše L. Bermudu trijstūra noslēpums atrisināts. - R.: Zinātne, 1980. - 294 lpp., 8 lp.il.: il. - (Apvārsnis).

L.Kuše iepazīnīs ar rakstiem un grāmatām, avīžu ziņojumiem, oficiāliem slēdzieniem par katastrofu cēloņiem, tiesas izmeklēšanas protokoliem - visiem iespējamiem

materiāliem, kas stāsta par Bermudu trijstūri un ar to saistītajām problēmām.

Autors apraksta kuģu un lidmašīnu katastrofas pēc vienota principa: vispirms viņš izklāsta legendu par to pazušānu, pēc tam analizē paša savāktos faktus par zināmajiem nelaiemes gadījumiem.

Grāmatā uzzinām, ka jau no Kolumba ceļojuma laikiem Bermudu trijstūris izpelnījies ievēribu ar savām parādībām, kas norisinājušās šajā rajonā. Kolumba kuģa dienasgrāmatās ir ieraksti par kompasa adatas neparastu uzvedību, kādu lielu uguns liesmu un divainas gaismas parādīšanos, šķērsojot trijstūri.

L. Kuše izseko daudzām mīklainām katastrofām no 1840. gada, kad tiek atrasts ļaužu pamestais kuģis "Rosalie". Kā pēdējais upuris tiek aplūkots 1973. gadā pazudušais zvejas kuģis "Linda". Šajā rajonā avarējuši burinieki un tvaikoņi, šoneri, barkas un jahtas, kā arī daudzas lidmašīnas. Arī pieredzējušais jūrasbraucējs Dž. Sloukems, kas vienatnā buru laivā apbraucis apkārt pasaulei, gājis bojā šajā rajonā.

Grāmatā izklāstītas arī dažādas populāras hipotēzes. Zemi Trijstūra rajonā, iespējams, apmeklājušas būtnes no kosmosa un atstājušas signālierīci, kas ietekmē navigācijas instrumentus. Pastāv minējumi, ka laiks rit dažādā ātrumā un kuģi, nonākuši Bermudu rajonā, tiek aizgādāti uz nākotni

vai pagātni. Vairāki pētnieki atklājuši, ka Bermudu trijstūris ir tikai viens no divpadsmit zemeslodes anomāliju rajoniem, kuriem raksturīgi tā sauktie "negatīvie virpuļi".

L. Kušes pētījums, kas sākas ar mēģinājumu atrast iespējami vairāk informācijas par Bermudu trijstūri, dod negaidītu atrisinājumu. Izrādās, ka nav tādas teorijas, kas varētu izskaidrot Bermudu trijstūra noslēpumu, jo nav paša noslēpuma.

Lai cilvēka labākās īpašības rastu reālu izpausmi, liela nozīme ir sevis izziņai un pašaudzināšanai. Vajad tikai atrast pareizu pieeju sev, atminēt sava "es" noslēpumu. Labs palīgs šajā darbā ir grāmata

Levi V. Atrast sevi. - R.: Zvaigzne, 1980. - 229 lpp.

Grāmatas autors ir medicīnas zinātņu kandidāts, psihoterapeits. Viņš sarakstījis vairākus populārus darbus par cilvēka psiholoģijas jautājumiem.

Pamatojoties uz savām profesionālajām zināšanām un bagāto pieredzi, V. Levi iejūtīgi un taktiski dod padomus daudzajiem grāmatas lasītājiem, kas interesējas par autogēno treniņu. Izdevumā autors publicējis arī lasītāju vēstules un atbildes, lai katram būtu vieglāk tajās izteiktās domas salīdzināt ar savu pieredzi un gūt pēc iespējas labākus rezultātus pašizziņas un pašaudzināšanas jomā.

Pirmajā no grāmatas trīspadsmit nodaļām V. Levi iepazīstina ar "visiem zināmu patiesību derīgumu un nederīgumu". Uzsverot ševīs pilnveidošanas nepieciešamību, autors raksta: "Savas ikdienas savaldīšanās nepietiekamību cilvēks sāk pamanīt grūtībās: palielināts darba apjoms un sarežģītība, sasprindzināta situācija, konflikts, slimība, vecums - te tad arī atklājas, ka daudzas šķietami vienķāršas lietas jāmācās vai jāpilnveido: koncentrēšanās un mobilizēšanās, pārslēgšanās un emocionāla pārskatīšanās, atslābināšanās, atpūta, miegs..." (9. lpp.).

Lai cilvēki varētu ar panākumiem izmantot apzinātu pašiedvesmu, viņiem jāzina apziņas un zemapziņas darbības attiecības. Par šīm attiecībām, kā arī "paradoksālajiem stāvokļiem" un to, kas ir "absolūta loks", 'asām nodaļā "Par sievietes logiku, kas piemīt arī vīriešiem".

Nodaļā "Pavēliet sev nenaslimt" uzzinām, ka pašiedvesma ir vienmēr darbīgs un gandrīz nemanāms psihes mehānisms. Autors stāsta par dzīvniekiem, kuriem piemīt spēja paātrināt un palēnināt pulsu, regulēt asinsspiedienu. Interesanta ir arī viņa doma, ka pašiedvesma spēj pagarināt cilvēka mūžu.

Nodaļā ar īpatnēju nosaukumu "Velns, kuru es pazīstu", V. Levi noskaidro autogēnā treniņa jēdzienu, pastāsta par nosacījumiem, kādi nepieciešami, lai gūtu panākumus šajā treniņā, sniedz kursa nodarbību shēmu. Tālāk viņš apraksta

autogēnā treniņa metodes uzmanības nostiprināšanai ("Uzmanības gēnijs"), liekā sasprindzinājuma likvidēšanai ("Spēks ir mierā") un iepazīstina ar dažiem paņēmieniem, kā apgūt savu iekšējo tempu un iemācīties steigties nesteidzoties ("Sava mūzika!").

Grāmatas beidzamajā nodaļā "Neaptveramā māksla dzīvot" lasītājs var atrast vairākus praktiskus padomus, kā kļūt par psihologu dzīvā, kā iemācīties sevi pareizi novērtēt, uzvarēt bezcerību utt.

Autors uzskata, ka kļūdas sevis pilnveidošanā ir neizbēgamas. Taču jebkurai iemaņai pamatā ir vingrinājumi, kurus apgūt māca šī grāmata.

Dudincevs V. Baltās drānas: [Fragm.] // Lit. un Māksla.

- 1987. - 4.sept. - 4., 12.-13.lpp.

Лудинцев В. Белые одежды: Роман // Нева.- 1987. - №1. - С.6-111; №2. - С.62-132; №3. - С.3-77; №4. - С.18-124.

Ģenētika ir zinātne, kas pēta organismu iedzimtību un mainību. Tās pamatlicējs ir čehu dabaszinātnieks māks Johans Gregors Mendelis* (1822-1884), kurš desmit gadus

* Latviešu valodā izdota grāmata

Volodins B. Mendelis: (Vita alterna). - R.: Liesma, 1978. - 270 lpp., 8lp.il. - (Ievēroj.cilvēku dzīve).

veicis pētījumus, krustojot dažādas zirņu šķirnes. Viņš pirmais atklājis, ka pastāv iedzimtības faktori, kuri nesajaukušies un nepārmainījušies pāriet no paaudzes uz paaudzi. Tagad šos faktorus apzīmējam ar terminu "gēni". J.G.Mendeļa atklājuma nozīme novērtēta tikai 1900.gadā, kad vairāki citi zinātnieki no jauna konstatē pazīmju iedzimšanas likumus. Sākas strauja genētikas attīstība. Tiek formulēta mutācijas teorija par iedzimtības faktoru izmaiņām, pētīta organisma atkarība no genotipa un ārējās vides apstākļiem, iegūti pierādījumi par iedzimtības faktoru saistību ar šanu kodola struktūrām - hromosomām. Amerikāņu genētiķa, Nobela prēmijas laureāta Tomasa Hanta Morgana (1866-1945) vadībā tiek izstrādāta hromosomālās iedzimtības teorija. Hromosomas kā iedzimtības nesējas atzīst arī vācu zinātnieks Augusts Veismanis (1834-1914). Rodas jauna genētikas nozare - radiogenētika, kas izstrādā metodes organismu aizsardzībai pret radiāciju un ir pamatā kosmiskajai genētikai. Svarīgas problēmas tiek risinātas arī mūsu zemē, un līdzās pasaules izcilākajiem zinātniekiem te minams akadēmiķis Nikolajs Vavilovs (1887-1944). Kāds ir šī geniālā cilvēka un pārējo padomju genētiķu liktenis? Agrāk mēs to nezinājām. Par viņa vajāšanu, par klasiskās genētikas faktiski iznīcināšanu neviens nerunāja. Genētiķu

tragēdija sākas trīsdesmitajos gados, kad mazizglītotais, bet skaudīgais un varaskārais T.Lisenko kļūst par noteicēju bioloģijā, iegūst Staļina labvēlību un, iesaistot drošības orgānus, valsts mērogā izvērš uzbrukumu ģenētiķiem. Pašieceltais "tautas akadēmiķis" ar jarovizācijas metodēm un visādām brīnumreceptēm sola sasniegt drīzu vispārēju pārpilnību, un daudziem šādi solījumi patīk. Sākas arī murgainas runas par sugu pārveidošanu, piemēram, kā rudzus pārvērst par kviešiem, ķauķi - par dzeguzi, izvēršas spriedelējumi par šķirņu un sugu radīšanu ar barošanas metodi, par vīrusu un mikrobu rašanos pašiem no sevis utt. N.Vavilovs, zinātnei nōdevies, T.Lisenko demagogiju līdz galam neapjauš, pat mēģina šim iznīrelim skaidrot J.G.Mendeļa iedzimtības likumus un nonāk dziļā neizpratnē: "Kā lai ar viņu diskutē, ja viņš noliedz neapstrīdamus faktus, ko zina visa pasaule?" Tumsonības kulminācija ir 1948.gada Vissavienības lauksaimniecības Zinātņu akadēmijas sesija, kurā veismanisti-morganisti-mendelisti tiek galīgi sagrauti. Viņu mācību pasludina par reakcionāru viltuszinātņi, padomju cilvēkam nepieņemamu falsifikāciju. T.Lisenko iemin dubļos bioloģiju. Viņš nāk klajā ar apgalvojumu, ka eksistē īpaša sociālistiska bioloģija, kuras centrā ir objektīvu faktoru, iedzimtības mehānismu noliegšana (padomju cilvēkam nevar būt iedzimtu slimību utt.). T.Lisenko identificē sevi ar

padomju zinātni un savus pretiniekus pasludina par visas tautas ienaidniekiem. Lisenkoviešu izvērstais terors un represijas noved pie veselas izcilu zinātnieku plejādes bojāejas ne tikai morālā, bet arī fiziskā ziņā. Par viņu pārdzīvojumiem stāsta sižetiski daudzslāņainais V.Dudinceva romāns "Baltās drānas".

Pēckara gados, strādādams par žurnālistu, V.Dudincevs bieži saņem uzdevumu gatavot aprakstus par zinātniekiem, izgudrotājiem. Tādējādi viņš iepazīst daudzus talantīgus, godīgus, radošus cilvēkus, kuri zinātnei gatavi ziedot visu. No otras puses, viņš redz arī avantūristus, birokrātus, demagogus, aprobežotas viduvējības, kam nepiemīt godaprāts. Iepazītie zinātnieki kļūst par V.Dudinceva pirmā romāna "Ne ar dienišķo maizi vien" varoņiem. Pēc romāna oficiālas nokritizēšanas 1956.gadā rakstnieks spiests apklust gandrīz uz trīsdesmit gadiem. Padomju dzīves "nomelnotājam" ilgu laiku neuztic pat tulkojumus. Viņš nenolaiž rokas, bet mērķtiecīgi vāc un krāj materiālus jaunai grāmatai. Daudzi cietušie genētiķi raksta viņam vēstules, dod lasīt savus pierakstus un dienasgrāmatas. Pats V.Dudincevs apmeklē Ģenētikas institūta sanāksmes, ūdz T.Lisenko aizliedz viņu ielaist.

Romāna nosaukums "Baltās drānas" ir aizgūts no bībeles legendas par godakrēslu, izredzētajiem un upuriem, "par tiem, kas nākuši no lielām bēdām".

Romāna darbība sākas 1948.gada septembrī - mēnesi pēc bēdīgi slavenās sesijas, kad vājākie jau publiski atteikušies no saviem "maldiem", nožēlojuši "grēkus" un zvērējuši uzticību "tautas akadēmiķim". Pēc T.Lisenko pavēles inkvizitoru sārti no Mgskavas sāk velties uz nomaļākām vietām. Uz kādu provinces pilsētu atbrauc viens no romāna galvenajiem varoņiem bioloģijas zinātņu kandidāts Fjodors Dežkins - atbrauc kā lisenkovieša akadēmiķa Rjadno sūtnis atmaskot vīletējā institūtā vēl patvērušos veismanistus-morganistus. Kādreiz Dežkinu ir sajūsminājuši Rjadno skaļie solījumi pārpludināt valsti ar jaunām augu šķirnēm un mājlopu sugām. Bet viņš ir gudrs cilvēks, apdāvināts zinātnieks un t.āši tādēļ sāk apšaubīt Rjadno mācības. Turklāt Dežkinu pārļecina vietējo genētiķu slepeni veiktie eksperimenti radīt jaunas augstvērtīgas kartupeļu šķirnes. Dežkins redz šīs selekcijas jēgu un, galvenais, tās perspektīvu. Ko viņam tagad darīt? Vajāt citus vai pāriet vajāto pusē? Romānā daudz runāts par rīcības izvēli apstākļos, kad patiesību mīda kājām. Var atteikties no saviem uzskatiem, kā to dara akadēmiķis Posoškovs un profesors Vončarļarskis, var saglabāt uzticību

zinātnei un apcietinājumā iet bojā, kā notiek ar nesavtīgo, talantīgo un tālredzīgo bioloģijas zinātņu doktoru Strigaļovu.

Fjodors Dežkins uzsāk bīstamu dubultspēli: vārdos palīdzams Rjadno piekritējs, īstenībā pāriet klasisko genētiķu pusē, cenšas pasargāt viņus no izspiegošanas, ļaut turpināt eksperimentus. Pēc biedru aresta Dežkins glābj viņu pētījumu rezultātus.

Fjodora Dežkina tēla prototips ir bioloģijas zinātņu doktore Ņina Lebedeva, kura strādājusi Vissavienības augkopības institūtā, aizstāvējusi disertāciju kā Lisenko piekritēja un nogājusi ceļu līdz daudzcietušai viņa pretiniecei. Zinātniece slepus krustojusi 29 kartupeļu šķirnes, izaudzēdama hibrīdus tālākai selekcijai.

Kā vērtējama Dežkina dubultspēle? V.Dudincevu ļoti interesē varoņu rīcības morālie aspekti. Viņa personāžs par labā un ļaunā kategorijām runā vairāk nekā par hromosomām un gēniem. Cīņa zinātnē cieši saistīta ar cilvēku godaprātu, sirdsapziņu, pašcieņu. Ļaunais rīkojas aktīvi - Rjadno nenoguris vērpi intrigas, Asikritovs nežēlīgi pratina kolēģus, Bružžaks ir atbaidošs demagogs, Krasnovs - spiegs un ziņu pienesējs utt. Lai izdzīvotu, godīgie bieži spiesti nodot sevi, ielaisties neglītos kompromisos. "Es jau vairs nejūtu, ka meloju," saka viena no romāna varonēm.

Šajā ziņā svarīgs ir Posoškova tēls. Baidīdamies zaudēt jauno sievu un dēliņu, akadēmiķis atsakās no genētikas un kādu laiku studentiem klāsta jauno "mācību". Tomēr, nespēdams izturēt, viņš vīrišķīgi sāk aizstāvēt apgānīto zinātni un, dogmatiku vajāts, izdara pašnāvību. Modinot ļaudīs bara instinktu, radot savstarpējas neuzticības, aizdomu un baiļu atmosfēru, birokrātisma mašīnērija pārvēršas par neapturamas patvaļas ieroci. Tiek safabricētas "lietas", visur valda ienaidnieku un spiegu mānija, notiek izsūtīšana. Terora rezultātā - ārkārtīgi zaudējumi, grūti labojama atpālicība zinātnē.

Ieteicošā anotācija parasti ir plašāka par uzziņu, bet arī šeit jācensās būt maksimāli koncentrētiem.

Būtiskā atšķirība starp uzziņu un ieteicošo anotēšanu ir:

- uzziņu anotācijās realizē bibliogrāfijas meklēšanas un komunikatīvo funkciju,

- ieteicošajās - vērtēšanas funkciju.

Pēc otrās daļījuma pazīmes - dokumentu raksturošanas paņēmienu - anotācijas dalās vispārīgās, analītiskās un grupālās.

Vispārīgā anotācija raksturo iespieddarbu kopumā. To lieto divos gadījumos:

- ja sacerējums pēc temata pilnībā atbilst līdzekļa (vai nodaļas) tematam,

- universālos līdzekļos, ko neierobežo satura nosacījumi (piemēram, anotētajās kartītēs).

Sērdiene - zeltaine: Bulg. tautas pasakas / Sast. un priekšv. sarakst. D. Dreika; No bulg. val. tulk. D. Dreika un A. Tabūne; il. D. Lomonovska. - R.: Liesma, 1988. - 182 lpp.: il. - (Brīnumzeme: Pasaules tautu pasakas). - (Ies.): 80 k., 45 000 eks.

Grāmatā ir gan brīnumpasakas, gan pasakas par dzīvniekiem un putniem, gan sadzīves pasakas. Tajās pastāstīts par mežcirtēju, kas iegūst valdnieka meitu par sievu, par čaklo sērdienīti, kas saņem pelnīto algu, bet pamātes lutekle - sodu par laiskumu. Pasakās spēkavīri cīnās ar pūkiem un milzu čūskām, bet jaunākais tēva dēls veic dižus darbus. Ir arī pasaka par peļu māti, kas savam dēlam meklēja augstākas kārtas sievu, un vēl citas pasakas.

- 1.-3.kl.

Sokolova Ingrīda. Zaudējuši - raudam: Prozas varianti / Il. I. Otto. - R.: Liesma, 1988. - 205 lpp.: il. - 65 k., 30 000 eks.

Autore stāsta par cilvēku likteņiem, kurus letekmējuši kara notikumi, par sievietēm, kuras neizprot savu sūtību,

par visiem tiem, kuri tikai zaudējuši apjauš, ka brīnišķīgais bijis blakus. Rakstniece mudina sargāt to, kas katram dots, saprast un novērtēt cilvēkus sev līdzās. Saturā darbi: Vientuļības lēkme; Steidzies lēnām; Tikšanās uz Piena Ceļa; "...zaudējuši - raudam".

Anaīitiskā anotācija atklāj iespieddarba satura daļu. To izmanto tad, ja iespieddarbs tikai daļēji atbilst līdzekļa saturam.

Anaīitiskās anotācijas galvenais uzdevums - precīzi norādīt, kas un kur dokumentā atbilst līdzekļa (vai tā nodaļas) saturam. Piemēram:

Volkova L. Latviešu rakstniecības pūrs // Volkova L. Tapšana: Rūdolfs Blaumanis literāros un vēst.kontekstos līdz 1893.g. ar atkāpēm līdz 1908.g. - R., 1988. - 7l.-107.lpp.

L.Volkova monogrāfijā rāda izcilā latviešu rakstnieka R.Blaumaņa ātiskās pasaules veidošanas, īpašu uzmanību pievēršot tiem vēsturiskajiem un kultūras apstākļiem, kā arī rakstniekiem, kas šo procesu ietekmējuši.

Nodaļā "Latviešu rakstniecības pūrs" autore izvērtē, ko īsti spējusi dot latviešu literatūra 19.gs. 80.gadu pirmajā pusē, un šajā kontekstā aplūko R.Blaumaņa literāro debiju. Šis saīdzinājums ļauj mums novērtēt R.Blaumani kā turpinātāju un R.Blaumani kā jaunā sācēju.

Панова В.Д. Сказание об Ольге // Избр. произведений. - Л., 1980. - Т.2. - С.201-248.

Šajā garstāstā autore runā par Kijevas Krievzemi 9.-12.gs.

Viens no pirmajiem Kijevas Krievzemes kņaziem ir Oļegs (viņa valdīšanas laiku datē no 879. līdz 912.g.). Sākotnēji Oļegs valda tikai Novgorodā, vēlāk pakļauj daudzas zemes, arī Kijevu, un pat drevļanus piespiež maksāt meslus. Rakstniece stāsta par Oļega triumfālo karagājienu uz Bizantiju. 907.gadā viņš aplenc Bizantijas galvaspilsētu Cargradu (tā toreiz sauca Konstantinopoli) un 911.gadā noslēdz izdevīgu līgumu - krievu tirgoņi iegūst tiesības tirgoties Bizantijā, nemaksājot muitu. Kā uzvaras zīmi kņazs pie Cargradas vārtiem pienaglo savu vairogu.

V.Panova stāsta arī par kņazu Igoru, viņa sievu Olgu, viņu dēlu Svjatoslavu.

Grupālā anotācija apvieno vairākus saturā (vai pēc citas pazīmes) tuvus dokumentus un dod apkopojosu, summāru raksturojumu. Ja nepieciešams, piemin arī atšķirīgo.

Piemēram:

Levi V. Saruna vēstulēs. - R.: Avots, 1986. - 322 lpp.
- (Es un mēs).

Medicīnas zinātņu kandidāts, psihoterapeits V.Levi

darbā izmanto savu ilggadējo saraksti ar pacientiem lasītājiem. Grāmatas mērķis - palīdzēt cilvēkiem orientēties svarīgākajos un sarežģītākajos ikdienas dzīves jautājumos, apgūt prasmi pārvaldīt savu psihi un ķermeni, pārvarēt dažādus sliktus paradumus, kompleksus, grūtības saskarsmē ar apkārtējiem.

Praktiskus padomus, kā to izdarīt, lasītājs atradīs V. Levi grāmatā

Levi V. Atrast sevi. - R.: Zvaigzne, 1980. - 229 lpp.

Šeit aprakstītas autogēnā treniņa metodes, kas apgūstamas ikvienam. Apkopoti arī praktiski padomi, kā pārvarēt nogurumu un sasprindzinājumu, kā mācīties pārvaldīt savu psihisko pašsajūtu.

* * *

Fotografēšana nav tik vienkārša, kā pirmajā brīdī varētu likties. Pirms fotoaparāta slēdža nospiešanas jāpadomā, kas fotogrāfijā jāizceļ un kā tas iekļausies kopējā kompozīcijā. Iepazīstoties ar grāmatām

Селезнев И.Н. Мастерство фотолюбителя. - 3-е изд., перераб. - М.: Искусство, 1978. - 109 с.: ил. - (Массовая фотогр.б-ка).

Панфилов Н.Д. Фотография и ее выразительные средства. - 2-е изд., перераб. - М.: Искусство, 1981. - 144 с., 24 л.ил.: ил. - (Массовая фотогр.б-ка),

uzzināsiet, kādi ir fotogrāfiskās izteiksmes līdzekļi. Abi šie darbi māca fotografēšanas procesā radoši domāt. Autori apraksta fotogrāfijas veidošanas principus dažādu žanru attēlos. N.Panfilovs izskaidro tādus jēdzienus kā simetrija un asimetrija, statiskums un dinamiskums, ritms vai kontrasts fotogrāfijā.

Nozīmīgs izteiksmes līdzeklis ir apgaismojums. Tā izmantošana ir svarīga objektu, interjera, portretu, ainavu un kluso dabu fotografēšanā.

I.Seļežņova grāmatā atrodamas pamācības par uzņemšanas rakursu, galvenā priekšmeta vai atsevišķu detaļu izcelšanu, kā arī kadra robežām. Šī autora grāmata ir bagātāk ilustrēta, I.Seļežņovs ar nolūku izvēlējies fotodarbus ar kļūdām un izskaidro to rašanās iemeslus.

Protams, gan funkcionālā adresējuma, gan raksturošanas paņēmienu pazīmes savstarpēji atklājas vienās un tajās pašās anotācijās. Tādēļ mēs līdzekļos lietojam gan uzziņu - vispārīgās, uzziņu - analītiskās, uzziņu - grupālās, gan ieteicošās - vispārīgās, ieteicošās - analītiskās, gan arī ieteicošās-grupālās.

Bibliogrāfiskais
ieraksts

Ļoti svarīga nozīme bibliogrāfiskā
līdzekļa sastādīšanā ir bibliogrāfiskā
ieraksta veidošanai. Bibliogrāfiskais

ieraksts ir zināņu kopums par iespieddarbu, tā daļu vai
iespieddarbu grupu un ietver bibliogrāfisko aprakstu, ja
nepieciešams - arī anotāciju, referējumu.

Bibliogrāfiskais apraksts
+
Anotācija, referējums
} = Bibliogrāfiskais
ieraksts

3.3. Sintezējošais bibliografēšanas posms

Tā galvenais uzdevums - apvienot visu iepriekšējo
analītisko operāciju rezultātus, noformēt līdzekļa struktūru
tā, lai:

- tā veidotu vienotu veselumu,
- atbilstu idejiskai iecerei,
- atbilstu mērķim un adresējumam.

Sintezējošajā posmā pildām trīs darbības:

- literatūras atlasi,
- bibliogrāfisko ierakstu grupēšanu,
- palīgrādītāju sastādīšanu.

Literatūras
atlase

Viena no vissvarīgākajām bibliografē-
šanas metodēm. Atlases procesā izslēdz tos
literatūras noskaidrošanas posmā sameklē-

tos dokumentus, par kuriem analizējot noskaidrots, ka tie neatbilst ūdzekļa iecerei, adresējumam un mērķim. Vēlreiz jāatceras, ka literatūru noskaidro pēc avotiem, bet analizē un atlasa de visu.

Kopumā iespieddarbu atlasē bibliogrāfi vadās pēc diviem principiem:

- atlase tuvojas izsmeļošanai,
- atlase izlases veidā.

Ieteicošo bibliogrāfisko ūdzekļu sastādīšanā lietojam atlasi izlases veidā, kad no visas tematam atbilstošās literatūras jāizvēlas labākie, mākslinieciski vērtīgākie, populārākie, iecerētajam mērķim un adresējumam atbilstošākie darbi, kurus varētu ieteikt plašam lasītāju lokam pašizglītibai, redzesloka paplašināšanai, kvalifikācijas celšanai.

Atlases kritēriji ir daudzveidīgi. Pats galvenais - jāievēro saturs, vispārcilvēciskā, sociālā, mākslinieciskā vērtība. Pastāv divas galvenās atlases pazīmes:

- ierobežojošās (formālās) un
- kvalitatīvās (realizējas bibliogrāfiskās informācijas meklējumkomunikatīvā un vērtēšanas funkcijā).

Formālā (ierobežojošā) atlase var būt:

- telpiska - dokumentu izvēle aprobežojas ar vienas

vai vairāku noteiktu bibliotēku fondiem,

- izdevniecību - iespieddarbu izvēli ierobežo izdevumu veids, tirāža, pavairošanas paņēmieni, apjoms iespiedloksnēs,

- hronologiska - izvēlas noteiktā laika periodā iznākušus (vai uzrakstītus) darbus,

- teritoriāla - dokumentu izvēle aprobežojas ar noteiktu ģeogrāfisku vai administratīvu teritoriju,

- valodu - dokumentu iekļaušanu nosaka vienas, divu vai vairāku valodu izvēle.

Praksē izmanto vairākus atlases veidus reizē. Piemēram, CBS informācijas biļetenos izmanto:

- telpisko atlasī (CBS fonda jaunieguvumus),

- hronologisko atlasī (1-3 mēnešu jaunieguvumus);

Preses Hronikās:

- hronologisko,

- teritoriālo,

- valodu,

- izdevniecību atlases veidus.

Kvalitatīvās atlases procesā bibliogrāfs visu uzmanību veltī izdevumu tematikai, saturam. No visa konstatētā iespieddarbu masīva jāatlasa tikai tie, kas saistīti ar noteiktu nozari, tematu, problēmu, personu, tie, kam ir augsta vispārcilvēciskā, sociālā, mākslinieciskā, zinātniskā vērtība.

Šis process ir aktīvāks, mērķtiecība acīmredzamāka,

konkrētāka. Kvalitatīvajai atlasei par maz ir labi zināt tematu, problēmu. Jāorientējas arī lasītāju interešu psiholoģijā, lasītāju klasifikācijā, informatīvajās vajadzībās.

Starp formālo un kvalitatīvo atlases paņēmieni pastāv cieša saistība. Kaut viens no tiem ir vadošais, kā blakus metodi vienmēr lieto arī otru.

Piemēram, ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs "Latviešu strēlnieku likteņgaitas".

Satura atlases kritērijs redzams jau virsrakstā. Lieto arī formālos: centrālo (republikas, vissavienības) izdevniecību iespieddarbi ar tirāžu ne mazāku par 10 000, hronologiskais ietvars - pēdējie 10 gadi. Adresējums - vidēji sagatavots lasītājs, jauniēti. Tādēļ kvalitatīvajā atlasē izvēlēti tikai populārzinātniski darbi.

Bibliogrāfisko
ierakstu
grupēšana

Noskaidrotos, atlasītos iespied-
darbu aprakstus sakārto logiskā,
skaidrā secībā, izveidojot precīzu
sistēmu.

Grupēšana nodrošina lasītāja orientēšanos ieteiktajos iespieddarbos, palīdz ātri atrast ziņas par interesējošo materiālu. Tā ir ļoti nozīmīga līdzekļa pamatiecēres realizēšanā.

Grupēšana ir daļu, nodaļu, apakšnodaļu un rubriku secība,

savstarpējā pakļautība, kas atklāj temata struktūru, secību, saistību.

Ierakstu kārtojuma secība norāda, kā lasītājam iepazīties ar konkrētajiem literārajiem avotiem.

Izšķir trīs grupēšanas veidus:

- formālo,
- saturisko,
- ieteicošo.

Grupēšanas un kārtošanas veidu bibliogrāfs izvēlas atkarībā no ieteicošā bibliogrāfiskā līdzekļa temata, mērķa un adresējuma tādu, lai materiāls būtu viegli aptverams un izmantojams.

**Formālā
grupēšana**

Veicina iespieddarbu aprakstu meklēšanu pēc noteiktām pazīmēm. Tā balstās uz noteiktām ārējām dokumentu pazīmēm (izdevuma veids, gads, valoda, izdošanas vieta, autors utt.). Saturs un kvalitatīvais vērtējums netiek ņemts vērā. Formālajam grupējumam ir orientējoša nozīme - vai nu izsekojam jautājuma attīstību laikā, vai savācam vienuviet visus viena autora darbus noteiktā laika posmā utt.

Formālo grupējumu izmantojam konkrēta, zināma dokumenta meklēšanā.

Izšķir vairākus formālā grupējuma veidus.

Alfabētiskais - visi bibliogrāfiskie ieraksti sakārtoti

autoru uzvārdu vai nosaukumu alfabētiskā secībā vispirms latviešu, aiz tiem krievu valodā (ieteicošajos līdzekļos iespieddarbus svešvalodās parasti neiekļauj). Valodu robežās vispirms uzrāda grāmatas, aiz tām žurnālu un avīžu rakstus, rakstus no krājumiem (pēdējos trīs kopējā alfabētā). Šis ir visvienkāršākais kārtojuma veids, pēc tā viegli atrast nepieciešamo materiālu, ja iespieddarbu klāsts neliels vai arī ja zināms autors.

Piemēram, rādītāja "Kosmoss - mieram, zinātnei un tautas saimniecībai" (R., 1986. - 23 lpp.) nodaļās un apakšnodaļās lietots alfabētiskais kārtojums.

Hronologiskā kārtojuma pamatā ir iespieddarba sarakstīšanas un publicēšanas laiks. Šis kārtojums uzskatāmi parāda kāda jautājuma vai problēmas attīstību, vēstures procesus, kādas personas zinātnisko, literāro vai sabiedrisko darbību dažādos laika posmos. Hronologisko kārtojumu visbiežāk lieto vēstures tematikai veltītos bibliogrāfiskos līdzekļos un personālajos bibliogrāfiskajos rādītājos (ieteicošajos - reti). Piemēram, rādītāja "Vilis Lācis" nodaļā "Viļa Lāča darbi" (R., 1974. - 9.-97.lpp.), pēc kuras gūstam priekšstatu par V.Lāča literārās, publicistiskās un sabiedriskās darbības attīstību.

Hronologiskais grupējums lietots arī anotētajā

bibliogrāfiskajā rādītājā "Krievijas vēstures lappuses" (R., 1986. - 43 lpp.) no sērijas "Vēsture rakstnieku skatījumā". Materiāls izdevumā grupēts pa gadsimtiem.

Dažos gadījumos lietderīgi ievērot dalījumu pēc literatūras tipiem. Piemēram, bibliogrāfiskos līdzekļus parasti uzrāda saraksta vai rādītāja beigās atsevišķā nodaļā (saraksta "Pasaules kultūras gēnijs: (L.Tolstojam - 160)" nodaļu "Bibliogrāfiskie līdzekļi" izdevumā "Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas 1988.gada III ceturksnī" (R., 1988. - 46.lpp.)).

Nozaru bibliogrāfiskajos līdzekļos atsevišķos gadījumos izdala nodaļu par daiļliteratūru (izdevumā "Modrā sardzē" nodaļa "Stāsti par miliciju" (R., 1977. - 21.-27.lpp.); "Jūtu kultūra" - nodaļa "Ieteicamā daiļliteratūra" (R., 1978. - 21.-22.lpp.)).

Dažkārt lietderīgi izdaļīt atsevišķā nodaļā attēlus un reprodukcijas, lai lasītājam sniegtu spilgtāku un pilnīgāku priekšstatu par jautājumu, kuram veltīts ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs (saraksts, apskats). Piemēram, nodaļa "Veltījumi. Tēlotāja māksla. Fotomāksla" sarakstā par A.Upīti izdevumā "Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas 1987.gada IV ceturksnī" (R., 1987. - 62.lpp.).

Saturiskā
grupēšana

Saturiskā (jeb satura) grupēšana var būt:

- sistemātiska,
- tematiska,
- priekšmetiska.

Tā veicina tādu iespieddarbu bibliogrāfisko meklēšanu, kam kopīga tematika, saturs.

Sistemātiskā grupēšana. Dokumentu aprakstus grupē pa zinātņu nozarēm pēc noteiktas shēmas (UDK, BBK, Zinātniskās ražošanas apvienības (ZRA) u.c.). Sistemātiskajā grupējumā tiek ievērota noteikta nodaļu, apakšnodaļu utt. secība. Uzskatāms piemērs - Latvijas Preses Hronika. Tajā materiāls grupēts:

1 Marksisms-ļeņinisms

2 Sabiedriskās zinātnes (kopumā)

3 Filozofijas zinātnes. Sociologija. Psihologija

4 Ateisms. Religija

5 Vēsture. Vēstures zinātne

...

9 Starptautiskā komunistiskā kustība. Komunistiskās un strādnieku partijas

... (pavisam 50 nodaļas)

Savukārt katra nodaļa dalās šikāk:

47 Daiļliteratūra. Folklorā

47.2 PSRS tautu literatūra. Folklorā

47.2.1 Krievu literatūra

Dzeja

Proza

47.2.34 Latviešu literatūra

Dzeja

Proza

47.2.73 Citu PSRS tautu literatūra

47.3 Ārzemju literatūra. Folklorā

Atsevišķu iedaļu ietvaros materiāls kārtots alfabētiskā secībā.

Sistemātiskais grupējums tiek ievērots arī RCBS informācijas biļetenos, izdevumā "Grāmata".

Tematiskā grupēšana neprasa tik nemainīgu iekšējo struktūru, dažādos vienādas tematikas bibliogrāfiskajos līdzekļos var būt atšķirīgs tematu izkārtojums un formulējums. Galvenā iezīme - secības loģiskums. Šo grupēšanu ļoti plaši lieto, sastādot ieteicošos bibliogrāfiskos līdzekļus.

Materiālu grupē pa tematiem vai problēmām to loģiskā secībā. Piemēram, jau minētajā rādītājā "Kosmoss - mieram, zinātnei un tautas saimniecībai" bibliogrāfisko ierakstu grupējums ir tematisks.

Temati viens otram seko tā, lai katrs nākamais būtu loģiski saistīts ar iepriekšējo.

Tematiskais grupējums izmantots arī bibliogrāfiskajā

rādītājā "Ziemassvētki sabraukuši" (R., 1989. - 17 lpp.), kas adresēts plašam lasītāju lokam, lai vecākajai paaudzei atgādinātu un jauniešiem palīdzētu noskaidrot, kā svinami šie svētki.

Bibliogrāfiskajos sarakstos, kuros uzrādīto iespieddarbu skaits neliels, tematus var arī nenodaīt ar virsrakstiem, bet veidot logiskas rubrikas. Tādā gadījumā katra rubrika sākas ar materiāliem latviešu valodā (vispirms grāmatas, aiz tām raksti), tiem seko materiāli krievu valodā. Piemēram, nodaļā "Darbs - sabiedrības bagātību avots" izstādei "Mūža garums - darbs" ("Bibliotēkās veicamie masu pasākumi 1978.gada III ceturksnī" (R., 1978. - 38,-39.lpp.)). Te izveidotas trīs logiskās daļas (bez virsrakstiem): darbs sociālismā, brīvais laiks un darbs, bibliogrāfiskie līdzekļi par darbu.

Priekšmetiskā grupēšana. Bibliogrāfiskos aprakstus grupē priekšmetu rubrikās, kas apvieno tematiski tuvus iespieddarbus. Rubrikas kārtu alfabētiskā secībā, piemēram:

- bezsvara stāvoklis
- cilvēks
- kosmonautika
- kosmoss
- miers

- montāža
- okeāns
- rakete
- sievietes
- transports
- Visums
- zinātne utt.

Šī grupējuma trūkums - dokumenti ar daudzāspektālu saturu jāatspoguļo vairākās priekšmetu rubrikās. Pieaug līdzekļa apjoma. Bez tam rubriku alfabētiskā secība izjauc saistību starp radniecīgiem ierakstiem, loģisko secību.

Izmanto galvenokārt zinātniskajos nozaru bibliogrāfiskajos līdzekļos, kas domāti speciālistiem.

Ieteicošā
grupēšana

Ļauj izmantot apkopotos dokumentus vispārīgākojošiem, pedagogiskiem mērķiem. Nodrošina konkrētu iespaidīgu darbu sameklēšanu un iesaka lasītājiem vislietderīgāko iepazīšanās secību ar tiem.

Ieteicošā grupēšana veiksmīgi izmantota anotētajā bibliogrāfiskajā rādītājā bērnu lasīšanas vadītājiem "Sāk ms: Ko lasīt 1.klasē?" (R., 1987. - 29 lpp.).

Praksē lieto dažādus variantus: no vispārējā uz atsevišķo

(temata attīstības secībā), pēc saprotamības (no vienkāršākā un sarežģītāko) vai arī pēc ieteicamo dokumentu relatīvās vērtības.

Lai atvieglotu bibliogrāfiskā līdzekļa izmantošanu, parasti apvieno vairākus grupējuma veidus:

- sistemātisko un alfabētisko,
- hronologisko un alfabētisko,
- tematisko un alfabētisko u.c.

Visbiežāk kārtojumu pēc iespieddarbu satura kombinē ar kādu formālu kārtojumu.

Kārtojuma veids jāizvēlas bibliogrāfam pašam, ievērojot principu - pēc iespējas labāk orientēt lasītāju bibliogrāfiskajā līdzeklī uzrādīto iespieddarbu saturā un palīdzēt literatūras izvēlē. Galvenais kritērijs - labāk atklāt iecerēto tematu. Piemēram, sastādot bibliogrāfisko sarakstu (vai apskatu) par tematu "Ko vēlas zināt katra meitene", nevajag izvēlēties hronologisko principu, jo kārtojums pēc iespieddarbu sarakstīšanas vai iespīšanas laika lasītājam apgrūtinās orientēšanos jautājumā. Tāpat nav ieteicams tīrs alfabētiskais kārtojums, jo arī tas nesniegs priekšstatu par jautājuma būtību. Vispareizākais kārtojums šajā gadījumā ir tematiski alfabētiskais, kurā vispirms visu materiālu sagrupē nodaļās loģiskā secībā, un tikai nodaļu robežās - alfabētiskā secībā. Piemēram, nodaļu secība varētu būt:

1. Meitenes - kādas viņas ir (par meitenēm vispār, viņu vietu dzīvē).

2. Meiteņu psiholoģija.

3. Kas ir draudzība un mīlestība (arī par atbildību, meklējot draudzību un mīlestību).

4. Meitenes higiēna (arī par meiteni - nākamo māmiņu).

5. Kosmētika.

6. Kulinārija.

7. Dzīvokļa iekārtošana (mājas radīšana).

8. Rokdarbi.

Tematiski alfabētiskais kārtojums lietots arī pārrundā par grāmatām "Man darbiņa nepietrūka: 2.laid." (R., 1987. - 24 lpp.).

Sastādot ieteicamos bibliogrāfiskos līdzekļus, nedrīkst aizmirst, ka tajos jānorāda arī periodiskajos izdevumos un krājumos publicētie materiāli par tematu.

Sastādot atsevišķai personai veltītu bibliogrāfisko līdzekli, materiālu grupē divās pamatdaļās:

1. Attiecīgās personas darbi.

2. Literatūra par personu.

Līdzekli ievada dzīves un darbības apskats.

Piemēram, bibliogrāfiskajā rādītājā "Zigmunds Skujņš, 60" (R., 1986. - 31 lpp.) materiāls sagrupēts šādi:

1. Z.Skujīņa dzīves un daiļrades apskats

2. Z.Skujīņa darbi

Izlase

Darbu izdevumi

Atsevišķās grāmatās

Periodiskajos izdevumos publicētie

Raksti un esejas

Sarunas

3. Par Z.Skujīņa daiļradi (kopumā)

Par atsevišķiem darbiem

Brunču mečības

Gulta ar zelta kāju

Jauna cilvēka memoriāri

Kailums

Kolumba mazdēli

Lielā zivs

Piēta

Sermuliņš uz asfalta un citi stāsti

Sidrabortie mākoņi

Uzbrukums vējdzirnavām

Vienas nakts hronika

Vīrietis labākajos gados

Par Z.Skujīņa darbu iestudējumiem teātros

"Sveiks, mīļais Blaumani!" Liepājas teātrī

"Jauna cilvēka memuāri" Dailes teātrī

Par filmām, kuras uzņemtas pēc Z. Skujiņa darbiem

Spēle

Čičeps un roze

Tauriņdeja

Vīrietis labākajos gados

4. Veltījumi. Dzeja

5. Z. Skujiņa portreti

6. Bibliogrāfiskie un metodiskie līdzekļi

Nodaļu un apakšnodaļu ietvaros dokumenti kā, toti latviešu un krievu valodā alfabētiskā secībā.

Līdzīgs princips jāievēro materiālu grupējumā un kārtojumā ieteicoša rakstura personāļajos bibliogrāfiskajos līdzekļos arī par sabiedriskās kustības darbiniekiem, māksliniekiem. Ja darbinieks strādājis vairākās nozarēs, viņa darbus un literatūru par viņu dā. a pa nozarēm, kā pirmo minot pamatnoza, i.

Paļigrādītāju
sastādīšana

215
Bibliogrāfiskā līdzekļa izmantošanas procesā rodas arī tādi jautājumi, uz kuriem nav iespējams ātri atrast atbildi.

Tādēļ sarežģītas uzbūves bibliogrāfiskiem līdzekļiem pievieno paļigrādītājus. Tie ir bibliogrāfiskā

Īdzeļa daļa, loģisks turpinājums, jo atklāj īdzeļī ietvertos dokumentus citā aspektā nekā pamatdaļā. Piemēram, izdevumā "Latvijas Preses Hronika" materiāls grupēts sistemātiski, tādēļ pievienoti personu, nosaukumu, valodu u.c. palīgrādītāji. Rādītājā "Vilis Lācis" (R., 1974. - 55 lpp.) materiāla grupējums lielākoties hronoloģisks, tādēļ pievienoti: V.Lāča daiļdarbu alfabētiskais palīgrādītājs, V.Lāča publicistikas un runu alfabētiskais palīgrādītājs.

Jebkurš palīgrādītājs ir visbiežāk alfabētiskā secībā sakārtotu, pēc vienas pazīmes apvienotu jēdzienu saraksts. Ar īdzeļa pamatdaļu to saista norādes (ieraksta numuri, lappuses). Palīgrādītāji var būt:

- autoru,
- personu,
- ģeogrāfiskie,
- numeratīvie,
- priekšmetu,
- permutatīvie,
- sistemātiskie,
- tematiskie,
- nosaukumu,
- kolektīvu,
- izdošanas vietu,

- hronologiskie,

- valodu.

Paļīgādītāja izvēli nosaka materiāla grupējuma veids pamatdaļā (lieto citu kārtojuma principu), mērķis un adresējums (ko gribam palīdzēt lasītājam atrast bibliogrāfiskajā līdzeklī).

Piemēram, pārrunā par grāmatām "Lai satiktos ar brīnamu" (R., 1984. - 48 lpp.) par izciliem latviešu aktieriem un režisoriem dokumenti sakārtoti mākslīnieku dzimšanas gadu hronologiskā secībā. Tādēļ līdzeklīm pievienotajā pārrunā ietvertu grāmatu paļīgādītājā materiāls sakārtots autoru alfabētiskā secībā. Būtu ļoti ļābi, ja šim līdzeklīm būtu izveidots arī personu paļīgādītājs.

Pārrunā par jaunāko laukiem vēltīto latviešu prozu "Kārtu kārtām tēvu zeme" (R., 1987. - 18 lpp.) lietots logiskais materiālu kārtojums, bet pārrunai pievienotais ietvertu grāmatu paļīgādītājs veidots autoru uzvārdu alfabētiskā secībā.

Visuzskatāmāk paļīgādītāju veidošanas principi studējami pōc valsts bibliogrāfijas bibliogrāfiskā līdzekļa "Latvijas Preses Hronika". Pōc tādiem pamatprincipiem tiek veidoti paļīgādītāji vispār.

Visus līdzekļa pamatdaļā ietvertos bibliogrāfiskos

ierakstus numurē, bet palīgrādītājā uzrāda atbilstošo numuru, tādējādi norādot attiecīgo ierakstu bibliogrāfiskajā līdzeklī. Gadījumā, ja bibliogrāfiskos ierakstus pamatdaļā nenumurē, palīgrādītājā norāda lappusi, kurā šis ieraksts publicēts.

Piemēram, lai izveidotu autoru palīgrādītāju bibliogrāfiskajam rādītājam "Latvijas PSR Valsts prēmiju laureāti literatūrā, mākslā un arhitektūrā, 1987" (R., 1988. - 48 lpp.), visi bibliogrāfiskie ieraksti sanumurējami, savukārt autoru palīgrādītāja fragments būs šāds:

Bērziņš U.

1944. Latv.pad.dzejnieks
tulkotājs 75

Bībers G.

Latv.pad.literatūrkrit. 112, 119

• Birze M.

1921. Latv.pad.rakstn.,
LPSR N.b.k.d., LPSR
Valsts prēm.laur. 39

.....

Burovs A.

1915. Pad.rēžisors, 2; 4, 12,
scenogrāfs, LPSK N.b.m.d., 15-17, (19-25),
LPSR Valsts prēm.laur. (27-30) utt.

Visiecientākais ir autoru paļigrādītājs (alfabētiskā secībā sakārtoti visi bibliogrāfiskajā līdzeklī uzrādīto darbu autori). Autoru paļigrādītājā dažkārt autora uzvārdam pievieno arī viņa darbu nosaukumus (tos, kas uzrādīti bibliogrāfiskajā līdzeklī!).

Personu paļigrādītājs nodrošina tās literatūras atrašanu bibliogrāfiskajā līdzeklī, kas raksturo visu personu darbību (autori, sastādītāji, redaktori, ilustratori, komponisti, aktieri, cilvēki, kuriem veltītas grāmatas, raksti, dzejoļi u.tml.). Dažkārt pievieno arī dzīves datus, nodarbošanos, profesiju, goda nosaukumus (to var darīt arī autoru paļigrādītājā). Tos ierakstu numurus, kas norāda ierakstus par personu, liek apaļajās iekavās O, veltījumu un literatūras par personu ierakstu numurus liek kvadrātiekvavās [] vai pievieno piezīmi "par viņu" vai "veltījums".

Ļoti nozīmīgs ir priekšmetu paļigrādītājs. Ar tā palīdzību viegli konstatēt dokumentus par noteiktu priekšmetu (kuri apkopoti bibliogrāfiskajā līdzeklī, kam pievienots paļigrādītājs!). Sastādīšana ļoti darbietilpīga. Vispirms jānosaka tematu (reizē arī rubriku) loks, kas pietiekami plaši atspoguļoti līdzeklī ietvertajā literatūrā. Tas prasa dziļas zināšanas par problēmu. Visā līdzekļa sastādīšanas laikā, analizējot dokumentus, jākrāj materiāls. Noformējo

priekšmetu palīgrādītāju, rubriku formulēšanā lieto inversiju. Tematiski tuvas rubrikas savieno ar norādēm "sk.", "sk.arī":

Dizains sk. Mākslinieciskā konstruēšana

Memoriāli

sk. arī Kapu pieminekļi.

Terapija adatu sk. Akupunktūra.

Līdzekļos, kuros ietverts daudz izrakstu no periodiskajiem izdevumiem, iestāžu materiāliem, lietderīgi veidot kolektīvu palīgrādītāju.

Ja ietverti materiāli dažādās valodās, lietojam valodu palīgrādītāju.

Kompleksos bibliogrāfiskos līdzekļus (piemēram, sabiedriski politiskos un daļlīteratūras) papildina tematiskie palīgrādītāji. Tie lietderīgi tad, ja pamatdaļā dokumentu apraksti sakārtoti sistemātiski, kā arī pa tipiem, žanriem (sistemātiskais grupējums neļauj izcelt svarīgus tematus).

Topogrāfiskos, tipogrāfiskos un hronologiskos palīgrādītājus lieto retāk, galvenokārt lielos retrospektīvos un personālos rādītājos.

Permutatīvais palīgrādītājs (to permute (angl.) - sagrozīt kārtību, pārstatīt, apmainīt) uzrāda atslēgas vārdus no nosaukuma konteksta.

3.4. Bibliografēšanas noslēguma posms

Ieteicošā bibliogrāfiskā līdzekļa sagatavošanu noslēdz

nepieciešamā uzzīņu metodiskā aparāta sastādīšana, rediģēšana, noformēšana kopumā.

Uzziņu
metodiskais
aparāts

Bibliogrāfiskā līdzekļa uzzīņu metodiskais aparāts bez paņģrādītājiem (tie aplūkoti iepriekšējā nodaļā) ietver:

- priekšvārdu,
- ievadu,
- pielikumus (izskatīto avotu un pieņemto saīsinājumu sarakstus, metodiskos padomus bibliotekāram, saturu),

- izdevuma pasi.

Priekšvārdā sniedz ziņas par līdzekļa galvenajiem uzdevumiem, mērķi, adresējumu, raksturu, metodiskajiem paņģmieniem, kas lietoti sastādīšanā. Daļģji īsi pārstāsta prospektu.

Priekšvārdam jābūt katrā ieteicošajā bibliogrāfiskajā līdzeklī.

Ievadu pievieno tikai lieliem retrospektīviem rādītājiem. Tā parasti raksta zinātniskais redaktors. Ievads ietver literatģras apskatu dotajā jautājumā, problģmas attģstģbu, stāvokli, perspektģvas.

Daudzo pielikumu starpā īpaša noģģme ir izskatģto avotu sarakstam. Tas ļauj noskaidrot, uz kāda reāla pamata veidots

bibliogrāfiskais līdzeklis. Uzrāda visus avotus, vienalga, vai tajos ir atrastas nepieciešamās ziņas vai nav. Ja avotu daudz, tos grupē, piemēram:

- bibliogrāfiskie līdzekļi,
- kartotēkas,
- katalogi,
- periodiskie izdevumi,
- turpinājumi izdevumi, krājumi.

Saīsinājumu saraksts aptver alfabētiskā secībā sakārtotus saīsinājumus un to atšifrējumus. Vienošu saīsinājumu lietošana konsekventi ievērojama visā bibliogrāfiskajā līdzeklī. Piemēram, ļoti uzskatāms saīsinājumu saraksts ievietots katrā periodiskajos izdevumos iespiesto rakstu retrospektīvajā rādītājā "Latviešu zinātne un literatūra": "Izlietoto avotu (žurnālu, avīžu, kalendāru un rakstu krājumu) saīsinājumu paskaidrojumi".

Visbiežāk saīsina organizāciju, iestāžu, bibliotēku nosaukumus.

Bieži pielikumos ietilpst arī "Padomi bibliotēkām", dažkārt atsevišķas lapaņas veidā. ("Padomus..." mēdz iekļaut arī priekšvārdā kā loģisku sastāvdaļu). Tie ir metodiski norādījumi, kur un kā izmantot bibliogrāfisko līdzekli bibliotēkas darbā. Padomiem jābūt ļoti konkrētiem.

Sērija "Vēsture rakstnieku skatījumā" adresēta plašam lasītāju lokam. Lasītājiem, kuriem ir izteiktas intereses un kuri atnāk uz bibliotēku ar tematisku pieprasījumu, piedāvā pašiem iepazīties ar sērijas izdevumiem. Par rādītājiem informējami skolotāji un vecāko klašu skolēni. Vēstures skolotājiem šī literatūra noderēs kā papildmaterāls stundām un ārpusklases darbam. Piemēram, par Kijevas Krievzemes kņazu Vladimiru (valda no 980.g. līdz 1015.g.) izlasāmi romāni:

Скляренко С.И. Владимир. - М.: Худож.лит., 1982. - 543 с.,

Лалинский А.П. Когда пал Херсонес // Лалинский А.П. Исторические романы. - М., 1984. - С.5-156.

Literatūras skolotājiem sērija palīdzēs ieteikt skolēniem daļdarbus par rakstniekiem un dzejniekiem. Piemēram, Aleksandru Puškinu tuvāk iepazīt ļauj rādītājam "19.gadsimta mozaīka" ietvertā diļoģija

Новиков И.А. Пушкин в изгнании. - М.: Правда, 1985. - 767 с.: ил.

un garstāsts

Горлин Я.А. Гибель Пушкина // Горлин Я.А. Три повести. - Л., 1983. - С.120-288.

Piemēram:

Kā bibliotēkā strādāt ar sērijas
"Vēsture rakstnieku skatījumā" izdevumiem
Metodiski norādījumi

Latvijas Valsts bibliotēka sākusī izdot sēriju "Vēsture rakstnieku skatījumā". Iznācis pirmais anotētais literatūras rādītājs "Krievijas vēstures lappuses" (R., 1986. - 43 lpp.), kurā iekļautie romāni, stāsti, lugas un prozas vēsta par cilvēkiem un notikumiem Krievijā no 9.gs. līdz 18.gs. beigām. Sagatavošanā ir nākamais rādītājs "19.gadsimta mozaīka", kurā ietvertie daiļdarbi veltīti 19.gs. Krievijai. Turpmāk paredzēts laist klajā vairākus bibliogrāfiskos izdevumus, kuros anotētie daiļdarbi atspoguļotu vēstures gaitu Latvijā, padomju republikās un ārzemēs.

Vēsturiskā daiļliteratūra nav tikai ieskats tuvākā vai tālākā pagātnē, tā palīdz veidot lasītāju pasaules uzskatu, attīsta ietēvi un sniedz bagātu uzziņas materiālu. Lasot vēsturiskos daiļdarbus, interesanti pāvērot, kā rakstnieki izmanto pagātnes tematiku, risinot mūsdienu filozofiskās, ētiskās un tikumiskās problēmas, kā saista senatni ar šodienas aktuāliem jautājumiem, kā atsedz personības pilnveidošanos vai degradēšanos noteiktos vēsturiskos apstākļos.

Rādītāji izmantojami arī lasītāju interešu izveidei, bibliotekārs izvēlas interesantākās grāmatas, kas varētu saistīt lasītāja uzmanību, un iesaka tās izlasīt. Ja lasītais patīcis, piedāvā pārējo izdevumos uzrādīto literatūru.

Sērija nodarēs arī masu pasākumu organizēšanā, sniedzot ierosmi literatūras izstādēm, bibliogrāfiskiem apskatiem, pārrunām, tematiskiem vakariem, konkursiem. Var pievērsties vēsturisko darbu ekranizējumiem, saīdzinot literāros pirmavotus ar kinolentēm, piemēram, Alekseja Tolstoja romānu "Pēteris Pirmais" ar Sergeja Gerasimova kinodilogiju "Pētera jaunība" un "Dižo darbu sākums" (1981, Leņina prēmija 1984). Stāstījumu par grāmatām var papildināt ar gleznu reprodukcijām, piemēram, Vasilija Surikova darbiem "Strēļu soda rīts", "Meņšikovs Berjozovā", Iljas Repina - "Ivāns Bargaīs un viņa dēls Ivāns".

Sērijas izdevumi jāsaīdžina ar fondu, atzīmējot, kuras grāmatas ir bibliotēkas krājumā. Izdevumu apraksti ievietojami alfabētiskajā un sistematiskajā katalogā, kā arī bibliogrāfisko līdzekļu kartotēkā.

* * *

Satura rādītāju ievieto vai nu beigās, vai pašā sākumā.

Redigēšana un
noformēšana

Redigēšana ietver savstarpēji saistī-
tus procesus: zinātnisko, literāro un
bibliogrāfisko. Redaktors būtībā ir dar-

ba līdzautors. Šo darbu veic ļoti kvalificēts bibliogrāfs
vai pieaicināts speciālists.

Zinātniskā redakcija: prospekts un rādītāja atbilstības
noteikšana, atlases principu analīze, grupēšanas, anotēšanas
principu analīze, uzziņu metodiskā aparāta kvalitātes un
sastāva vērtējums.

Literārā redakcija: teksta stila kļūdu labošana.

Bibliogrāfiskā redakcija: pārbauda apraksta precizitāti,
vienveidību, atbilstību standartam. Pārbauda secību
(alfabētisko, sistēmātisko u.c.), numerāciju, atspoguļojuma
pilnīgumu: paīgrādītājos, pielikumu noformējumu. Precizē
kompozīciju. Pārbauda titullapu.

Titullapa:

Iestāde Latvijas Valsts bibliotēka

Zinātniskās metodikas un bibliogrāfijas

nodaļa

Nosaukums Lai satiktos ar brīnumu

Tips Pārruna par grāmatām

Izdevniecības Latvijas Valsts bibliotēka

ziņas

Rīga 1984

V.Lāča LPSR Valsts bibliotēka 226011, Rīgā, K.Barona ielā 14.

V.Lāča LPSR Valsts bibliotēkas rotaprints, 226011, Rīgā, K.Barona ielā 14, tālr. 2°7597.

4. IZMANTOJAMĀ LITERATŪRA

Библиографическая деятельность: Осн. термины и определения: ГОСТ 7.0-84. - М.: Изд-во стандартов, 1985. - 24 с.

Библиографическое описание документа: Общие требования и правила сост.: ГОСТ 7.1-84. - М., 1984. - 77 с.

Сокращение латышских слов и словосочетаний в библиографическом описании: РСТ ЛатвССР 915-82. - Р.: Госплан ЛатвССР, 1982. - 31 с.

Сокращение русских слов и словосочетаний в библиографическом описании: ГОСТ 7.12-77.СТ СЭВ 2012-79. - М.: Изд-во стандартов, 1982. - 25 с.

Ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšana: Konsultācija // Metodiski norādījumi kultūras darbinieku semināriem 1980./81.mācību gadā. - R., 1980. - 15.-29.lpp.

Sastādītāju (-us) uzrāda titullapas otrā pusē. Aiz titullapas seko:

- saturs (var būt arī beigās),
- priekšvārds,
- ievads (ja ir),
- pamatdaļa,
- palīgrādītāji (ja ir),
- pielikumi.

Nodaļu pakļautību saturā rādītājā parāda ar citu šriftu vai "ievilkumiem - atkāpēm". Tekstā nodaļu nosaukumus izceļ ar šriftu vai krāsu tā, lai tās būtu viegli uztveramas, saprotama pakļautība.

Izdevuma
pase

Pases vietu un saturu nosaka redaktors vai tehniskais redaktors. Pases noformējuma piemērs:

SVARĪGĀKIE NOTIKUMI, JUBILEJAS UN ATCERES DIENAS

1987.gada II ceturksnī

Bibliogrāfiski saraksti

Par izdevumu atbild **Lidija Litvina**

Redaktore **A. Turlaja**. Korektore **L. Litvina**.

Parakstīts iespiešanai 06.02.87. Formāts 60x84/16.

Rakstān. apjoms, 4,00 fiz.iespiedl., 3,72 uzsk.iespiedl.,

2,3 izdevn.l. Metiens 1600. Pasūt Nr.87. Bezmaksas.

Materiālu kārtojums bibliogrāfiskajos līdzekļos:
Konsultācija // Metodiski norādījumi kultūras darbinieku
semināriem 1978./79.mācību gadā. - R., 1978. - 18.-35.lpp.

Актуальные вопросы теории и методики реко-
мендательной библиографии: Сб. науч. тр. / Гос.
Публ. б-ка им. М.Е.Салтыкова-Щедрина. - Л.:
ГПБ, 1984. - 140 с.

Беспалова Э.К. Организация и методика ре-
комендательной библиографии: Лекции / МГИК. -
М.: МГИК, 1986. - 35 с.

Комплексное рекомендательное библиографи-
ческое пособие в работе массовых библиотек:
Метод. рекомендации / Гос. б-ка СССР им. В.И. Ле-
нина. - М.: Б.и., 1986. - 53 с.

Подготовка рекомендательных указателей ли-
тературы для специалистов: Метод. рекоменда-
ции / ГПНТБ. - М., Б.и., 1978. - 32 с.

Призмент Э.Л., Динерштейн Е.А. вспомога-
тельные указатели к книжным изданиям / НПО
"Всесоюз. кн. палата". - М.: Книга, 1988. -
208 с. - (От рукописи - к книге).

Рекомендательно-библиографическое пособие: составление и использование: Метод. рекомендации / Гос. б-ка СССР им. В.И. Ленина. - М.: Б.и., 1987. - 113 с.

Рекомендательные библиографические пособия - верные помощники в выборе книг: (Метод. рекомендации) / Всесоюз. добр. о-во любителей кн. - М.: ЦН ВСК, 1981. - 18 с.

Беспалова Н., Куликова А. Комплексные пособия для молодежи: [К сост. библиогр. рек. указ.] // Сов. библиогр. - 1984. - №. - С. 25-31.

Методика библиографирования // Библиография: Общий курс. - М., 1981. - С. 400-431.

Сумина М. Совершенствование рекомендательного библиографирования на основе использования приемов и методов журналистики // Библиотеки и средства массовой информации в работе по воспитанию подростков и юношества: Сб. науч. тр. - Л., 1986. - Вып. 107. - С. 64-75.

СОСТАВЛЕНИЕ РЕКОМЕНДАТЕЛЬНОГО
БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО УКАЗАТЕЛЯ

Методическая разработка

Рига, Латвийская Государственная библиотека
1990

На латышском языке

IETEICOŠĀ BIBLIOGRĀFISKĀ LĪDZEKĻA SASTĀDĪŠANA

Metodiska izstrādne

Sastādītāja Baiba Sporiņa

Redaktore S. Skotele. Korektore R. Kite.

Parakstīts iespiešanai 11.01.90. Tipogr. papīrs, formāts 60x84

1/16, 4,75 fiz.iespiedl., 4,42 uzsk.iespiedl., 2,39 izdevn.l.

Metiens 200. Bezmaksas. Pasūt. Nr. 43

Latvijas Valsts bibliotēka, 226437 Rīgā, K.Barona ielā
14.

Latvijas Valsts bibliotēkas rotaprints, 226437 Rīgā,
K.Barona ielā 14, tel. 287597.

Grauze	Sandra	8
Klavins	Andris	9
Bankova	Elita	8
Cerņģis	Norģis	8
Valbe	Judite	8
	Liene	8

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0308011378

-8-

Kontroleksemplars